

Spatial change in vernacular house: Büyükkonuk Village (Kom-i Kebir), Northern Cyprus case

Leyla Çınar Algül¹ , Türkan Ulusu Uraz² , Özlem Olgaç Türker^{1*}

¹Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture, Department of Interior Architecture, 99628, Famagusta, North Cyprus, via Mersin 10 Turkey

²Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, 99628, Famagusta, North Cyprus, via Mersin 10 Turkey

Highlights:

- Cyprus rural-vernacular housing types
- Rural-vernacular housing types
- Adaptation and change in rural-vernacular housing

Keywords:

- Cyprus
- Rural housing
- Adaptation
- Space organization
- Space Syntax

Article Info:

Research Article
Received: 26.08.2020
Accepted: 24.10.2021

DOI:

10.17341/gazimmfd.785812

Correspondence:

Author: Özlem Olgaç Türker
e-mail:
ozlem.olgac@emu.edu.tr
phone: +90 392 630 1139

Graphical/Tabular Abstract

Rural vernacular residential architecture, while reflecting the socio-cultural and socio-economic structure of the period in which the houses and other buildings were built, also reflects the settlement texture and architectural form of that period. Rural-vernacular architecture can be summarized as continuity in a common built environmental culture, socially produced, adopted and passed on to the next generations. In addition, it is known that rural-vernacular houses are in constant change and thus maintain their continuity. The changes inherent in the tradition of rural-vernacular houses, can be classified as constant / slow changes emerged in the long term, or rapid / sudden changes occurred in the short term (Rapoport, 2005).

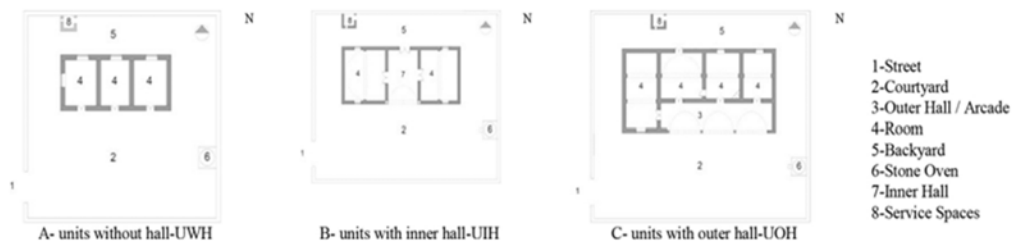

Figure A: Three basic housing typologies of rural-vernacular Cyprus House

Purpose: The study aims to identify the spatial changes in three basic rural-vernacular Cypriot housing typologies (Figure A) with their space connection types, and to discuss their spatial differences by comparing the changed versions with the original ones. Within the scope of the study, Büyükkonuk Village (Kom-i Kebir) has been chosen for the field research, as it has sustained the authentic characteristics of the rural-vernacular architecture of Cyprus. These houses are undergoing noticeable changes in terms of spatiality and functionality, based on changing living conditions and user profiles. Originally built by Turkish Cypriots and Greek Cypriots, today they are settled by Turkish Cypriots and Turks who emigrated from Turkey.

Theory and Methods:

Space syntax was carried out in building scale for comparing original and changed versions of 10 houses representing three types of basic rural-vernacular house types, by a comprehensive configurative analysis. In order to apply equations of the method, the space organizations were illustrated through justified graphs. Additionally, integration values, basic differentiation factors, depth maps and spatial connection types of both original and changed versions have been provided.

Results:

Initially, the change in the degree of privacy is examined through grading from the most integrated space to the most segregated. Secondly, the most homogeneous and loose structures have been selected according to basic differentiation factor averages. Thirdly, the changes in the connection types of closed, semi-open or open authentic spaces have been examined; and new emerging spaces with new connection types are determined. As a result of the findings, changes in the original spatial organization supported by the changes in the types of space connections, are dissociated according to different types of rural-vernacular houses. Out of the three types, it can be said that the 'units with outer hall' is the most resistant type to change.

Conclusion:

The similarity of how two different cultures express themselves in a spatial order in rural-vernacular dwellings, or the cultural and social features they add to the spaces due to rapid modernization, shows that the changes in housing were not influenced by cultural differences, but user needs arising from other factors as climate, comfort and security were more effective.

Kırsal konutta mekânsal değişim: Büyükkonuk Köyü (Kom-i Kebir), Kuzey Kıbrıs örneği

Leyla Çınar Algül¹ , Türkan Ulusu Uraz² , Özlem Olgaç Türker^{1*}

¹Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, 99628, Gazimağusa, KKTC, Mersin 10, Türkiye

²Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 99628, Gazimağusa, KKTC, Mersin 10, Türkiye

Ö N E Ç I K A N L A R

- Kıbrıs yöresel-kırsal konut tipleri
- Yöresel-kırsal konut mekân tipleri
- Yöresel-kırsal konutta adaptasyon ve değişim

Makale Bilgileri

Araştırma Makalesi

Geliş: 26.08.2020

Kabul: 24.10.2021

DOI:

10.17341/gazimmfd.785812

Anahtar Kelimeler:

Kıbrıs,
kırsal konut,
adaptasyon,
mekân organizasyonu,
mekân dizimi

ÖZ

Yöresel-kırsal konut, içinde bulunduğu fiziksel ve sosyo-kültürel çevrenin gereksinimleri doğrultusunda, sosyo-ekonomik faktörlere göre biçimlenmekte; giderek hızlanan bir değişim geçirmektedir. Buradan hareketle çalışma, oldukça ilginç bir bağlam olan Kıbrıs'a odaklanmayı ve yöresel-kırsal konutun mekânsal değişimine bakmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, özgün mekânsal kullanımın desteklediği temel konut ve mekân tipolojilerinin tanıtılması amaçlanmaktadır. Bu tipolojilerin ne ölçüde nasıl değiştiğinin ve bu değişimin tipler bazında nasıl farklılaştığının belirlenmesi ve tartışılması hedeflenmektedir. Çalışmada, alan araştırması için, Kıbrıs'taki yöresel-kırsal mimarının özelliklerini günümüze kadar taşıyan Büyükkonuk Köyü (Kom-i Kebir) seçilmiştir. Buradaki konutların ağırlıklı olarak Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar tarafından inşaa edildikleri; bugün Kıbrıslı Türkler ve 1974'ten sonra Türkiye'den göç eden ve Kıbrıs vatandaşı olan Türkler tarafından kullanıldıkları; değişen yaşam koşulları ile kullanıcı yapısına bağlı olarak mekânsal ve işlevsel olarak bir değişim içinde oldukları gözlenmektedir. Kıbrıs yöresel-kırsal konut mimarisinde en yaygın görülen üç temel tip konutlar arasından değişimin tespit edilebildiği konutlar seçilmiştir. Bu bağlamda açık mekân 'avlu'da konumlanan kapalı mekânların oluşturduğu 'südürmesiz', yine 'avlu'da konumlanan kapalı mekânlarla yarı açık mekânların oluşturduğu 'iç sofalı' ve 'südürmeli' konutların orijinal mekânsal organizasyonu ile bugünkü değişime uğramış durumunu karşılaştırmak amacıyla, mekân dizimi analiz yöntemine başvurulmuştur. Seçilen konutların mekân organizasyonlarının tespitini içeren alan çalışması, gözlemler ve kullanıcı ile yapılan görüşmelerle desteklenmiştir.

Spatial change in vernacular house: Büyükkonuk Village (Kom-i Kebir), Northern Cyprus case

H I G H L I G H T S

- Cyprus rural-vernacular housing types
- Rural-vernacular housing types
- Adaptation and change in rural-vernacular housing

Article Info

Research Article

Received: 26.08.2020

Accepted: 24.10.2021

DOI:

10.17341/gazimmfd.785812

Keywords:

Cyprus,
rural housing,
adaptation,
space organization,
space syntax

ABSTRACT

Rural-vernacular house is shaped in line with the needs of the physical and socio-cultural environment and according to socio-economic factors; inevitably, it is undergoing an accelerated change. From this point of view, this study aims to focus on Cyprus, which is a quite interesting context, and targets to investigate the spatial change of rural-vernacular housing. Accordingly, it first aims to introduce basic housing typologies supported by unique spatial use. Following this, it primarily aims to introduce the basic housing and related space typologies supported by the original spatial use; to determine and discuss to what extent these typologies have changed; and how this change differs regarding to the peculiar characteristics of the basic types. Within the scope of this study, Büyükkonuk Village (Kom-i Kebir), which has sustained the characteristics of rural-vernacular architecture in Cyprus to the present, was chosen for field research. The houses here were built mainly by Turkish and Greek Cypriots. Today, they are used by Turkish Cypriots and Turks that emigrated from Turkey after 1974 who possess Turkish Cypriot citizenship. It is a known fact that, due to changing living conditions and the change in user profile, they are facing serious spatial and functional changes. Within the village dwelling texture, housing units that displayed identifiable changes were selected among the three most common types of Cypriot rural-vernacular residential architecture. In this context, the space syntax analysis method was used, in order to compare the original spatial organization of the 'units without halls' formed by closed spaces around courtyard, 'units with inner halls' and 'units with outer halls' formed by both closed spaces and semi-open spaces around courtyard, with their current changed states. The field study, which includes the determination of the space organization of the selected houses, was supported with observations on site and interviews with the users.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Gelişmekte olan ülkelerde 1950'li yıllardan başlayarak yaygınlaşan modernleşme, sosyal ve çevresel boyutta güçlü bir değişime neden olmuştur. Yeni yaşam biçimi ve aile yapısına bağlı gereksinimler doğrultusunda konut mekânında köklü değişimler ortaya çıkmış ve bu süreçte, konut ve kullanıcıların karşılıklı etkileşim içinde olduğu, değişerek birbirine uyum sağladığı ve ancak bu yolla konutun sürdürülebilirliğinin de gerçekleştiği gözlenmiştir. Öte yandan değişim, kentlerde ve kent konutlarında bir dönüşümün başlangıcıdır ve sonuçta geleneksel formların yok olduğu, onlardan çok farklı ama birbirine benzeyen yeni yerleşmelerin ortaya çıktığı gözlenir. Bununla beraber, yöresel-kırsal yerleşmelerde konutların mekânsal yapısının değişerek bu sürece uyum sağladığı, yok olmaya direnebildiği görülür. Kırsal konut; Endüstri Öncesi Dönem'de ortaya çıkmış; yaratıldığı çağın ve çevrenin sunduğu teknik, malzeme ve bilgi birikimine göre biçimlenmiş; yaratıcısı olan toplumun yaşam tarzını, toplumsal ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini en yalın biçimde ortaya koymuştur (Oliver [1]; Davulcu [2]). Bilindiği gibi kırsal konutu diğer konut geleneklerinden farklı kılan da, bu süreç içinde değişip, evrimleşmesi ve alt tiplerini üretip koşullara uyum sağlayarak varlığını ve sürekliliğini koruma özelliğidir. Ne var ki, yapım yöntemlerindeki gelişmelere, yerel sosyo ekonomik ve kültürel değişimlere bağlı olarak özgün mekân yapısı ve formunun değişmesine; hatta giderek dönüşüp yok olmasına karşı durmadığı da bir gerçektir (Şenol ve Er Akan [3]; Memmott ve Ting [4]). Çalışma bağlamı olan Kıbrıs adasında birçok köyde, literatürde "modern vernaküler" olarak adlandırılan (Vellinga [5]; Al-Qawasmı [6]) modern kent konutları kırsal bağlama adapte edilmektedir. Ancak bu araştırma, kırsal konutun değişim yoluyla uyum sağlayarak direnmesi sürecine odaklanmakta ve bunu Kıbrıs yöresel-kırsal konutu üzerinden okumayı amaçlamaktadır.

'Mimarsız mimari' (Rudofsky [7]), 'konutsuz konutlar' (Hamdi [8]), 'yöresel konutlar' (Oliver [1]) veya 'mimarsız binalar / gündelik mimari' (May ve Reid [9]), olarak da adlandırılan bu konutlar, yapı ustalarının yaklaşımlarını, "gelenek ve görenek aracılığıyla, usta çirak ilişkisi içinde, bir kuşaktan diğerine sözel olarak aktardıkları, yazılıp çizilmeyen ve belgelenmeyen, kurumsal olarak da onaylanmamış" bir süreç olarak tanımlanır (Aran, [10] s.120; Şenol ve Er Akan, [3] s.150). Yasalar ve yönetmeliklere göre değil, kırsal yaşam biçimi, komşuluk ilişkileri ve doğal çevre verileri öncelikli olarak tasarlanır, kullanım süreci içinde de aynı kurallar üzerinden değişerek yaşamına devam eder. Oliver'e [1] göre de, tüm kırsal mimari formlar, belirli ihtiyaçları karşılamak üzere, onları üreten kültürlerin değerlerini, ekonomilerini ve yaşam biçimlerini barındıracak şekilde inşa edilmişlerdir. Ayrıca gündelik yaşamın geçtiği yöresel-kırsal konutlar, yerel kimlik değerleri olarak tanımlanmaktadır (Koç ve Ertaş, [11]). Buna bağlı olarak, kırsal mimariyi, toplumsal olarak üretilmiş, benimsenmiş bir ortak yapıyla çevre geleneğinin nesiller arası sürekliliği olarak

ta tanımlamak mümkündür. Bu geleneğin özünde var olan değişimi Rapoport [12], uzun vadede oluşan sürekli (constant) ve yavaş (slow) değişiklikler ile kısa vadede ortaya çıkan hızlı (rapid) ve ani (sudden) değişiklikler olarak tanımlar. Değişim olgusuna farklı boyut kazandıran bu tanımların, araştırmanın bağlamı ve amacı doğrultusunda, kırsal konut ve değişim ilişkisine bakmayı destekleyeceği düşünülmektedir. Sonuç olarak çalışma, kırsal konutların temelinde yatan mekânsal-işlevsel (spatial-functional) kurguların, sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmelerden nasıl etkilenip değiştiğini irdelemeyi ve bunun orijinal tipleri nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmaya başlamadan önce, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde yapılmış ilgili araştırmalar taranmış; yerinde inceleme ve tesbitler yapılmış; sonuçta Büyükkonuk (Kom-i Kebir) köyü araştırma alanı olarak seçilmiştir. 1974 öncesi (Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum) iki farklı etnik kültüre sahip iki toplumu içinde barındıran yerleşmede, kırsal mimari özelliklerin diğer köylere kıyasla çok fazla bozulmadan kısmen korunabilmiş olduğu; ne var ki, göçler nedeniyle, kullanıcı yapısına bağlı olarak bir değişim içinde olduğu da görülmüştür. Bu nedenle kullanıcıların yöresel-kırsal konutta gerçekleştirdikleri değişikliklerin, farklı kültürel geçmişle ilişkisine bakmak ve ayrıca sürekli, yavaş veya ani, hızlı değişimlerin izini sürmek açısından uygun bir yerleşimdir. Bu örnek üzerinden, Ada'da İngiliz Koloni Dönemi'nin son zamanlarında yaşanan moderleşme girişimleri, daha sonra bölünmeyle başlayan göç süreci koşulları, son dönem artan kentleşme ve politik gelişmelere dayalı beklentiler sonucunda, yöresel-kırsal konutların uğradığı dramatik değişimler incelenmeye değerdir. Koloni döneminde devlet eliyle yapılan sıhhileştirimin yanı sıra, daha sonra Türkiye'den ve Kıbrıs'ın güneyinden göçle gelen yeni kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda, yaptıkları olası değişikliklerin ani ve hızlı olabileceği öngörülmüştür. Öte yandan Birleşmiş Milletler'in Ada'nın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türkler ile güneyinde yaşayan Kıbrıslı Rumlar olmak üzere iki toplumu birleştirme çabaları kapsamında önerilen Annan Çözüm Planı'nda yer alan mülkiyet sorununa yönelik önerilerin 2004 sonrası Ada'da yol açtığı inşaat patlamasına bağlı değişiklikler de ani ve hızlı değişim kapsamında ele alınmıştır. Bu çalışmada, çoğu farklı coğrafyalardan gelen yeni kullanıcılar tarafından gerçekleştirilen mekânsal değişikliklerin, konutun özgün mekânsal yapısını nasıl etkilediğini anlamak için, mekân organizasyonu ile kullanıcı etkileşimini inceleyen, grafik tabanlı mekân okumaya yönelik bir morfolojik analiz yöntemi olan mekân dizimi (Space Syntax) (Hillier ve Hanson, [13]) yöntemine başvurulmuştur. Mekân Dizimi yöntemiyle gerçekleştirilen çok sayıda çalışma (Hillier ve Hanson [13]; Dursun ve Sağlamer [14]; Reis [15]; Kırsan ve Çağdaş [16]; Çil [17]; Gökçe ve Kaya [18]), bu yöntemin, kültür ve etnik kimliğin, konut formu üzerindeki etkisini anlamak ve mekân organizasyonlarında gözlemlenen değişimi, örneklemeler arası karşılaştırma yaparak açıklamak konusunda yararlı olacağını göstermektedir. Hillier ve Hanson [13], 19. Yüzyıl

Londra’ında, iki-üç katlı tipik sıra evlerdeki mekân kullanımını incelemişler; önceleri işçi aileleri tarafından kullanılan sıra evlerin, daha sonra farklı meslek grupları ve farklı kültür düzeyindeki aileler tarafından kullandığında ne tür değişiklikler geçirdiğine bakmış; iki farklı kullanıcı grubunun gerçekleştirdikleri değişiklikleri karşılaştırmışlardır. Edgü ve Ünlü [19], “Konutlarda Mekânsal Dizin Verilerinin Mekân Tercihleri İle İlişkisi” başlıklı çalışmalarında, İstanbul’da apartman tipi yerleşmelerde, konut kullanıcılarının mekân tercihlerini ve bunların yaşam biçimleriyle ne kadar uyumlu olduklarını incelemişlerdir. Kırşan ve Çağdaş [16], Kıbrıs’ta “Etnik Kimlik ve Evsel Mekân” başlıklı çalışmalarında, ülkenin bölünmesi ile sonuçlanan yoğun etnik çatışmayı gözönünde bulundurarak, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların mekânsal ve toplumsal ilişkilerinin görünümünü mekân dizim yöntemi ile irdelemişlerdir. Şimşek [20] ‘Değişimin Mekan Dizimi Yöntemiyle İrdelenmesi’ adlı çalışmada; 1989 yılı ile 2013 yılları arasında, seçilmiş Mardin geleneksel konutları üzerinden, fiziksel ve işlevsel değişimi incelemiştir. Birçok karşılaştırmalı çalışmada olduğu gibi, bu çalışmada da mekân dizimi yönteminin uygulanmasına hazırlık olarak, belirlenen bölgede, 2013-14 yılları arasında gözlem ve tespite dayalı alan incelemesi yapılmış; ve Kıbrıs kırsal konutunun en yaygın görülen üç temel tipini temsilen, her tipten orijinal durumun izlerini hala taşıyan, ve çalışmaya müsait 10ar; toplamda 30 konutun hem orijinal hem de değişime uğramış planları üzerinde çeşitli analizler yapılmıştır.

2. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE KIBRIS KIRSAL KONUTU (CYPRUS RURAL HOUSE IN HISTORICAL PROCESS)

Kıbrıs, Akdeniz’de asırlar boyu çekim odağı ve hep bir göç adası olmuş, birçok kültüre ve uygarlığa ev sahipliği yapmış, karmaşık sosyo-kültürel yapısı, doğal olarak mimarisine de yansımıştır. 1878’de Osmanlı imparatorluğu tarafından İngiliz Devletler Topluluğu’na kiralınmasıyla başlayan ve Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulmasına (1960) kadar geçen süreç içinde moderniteyle tanışmıştır. Başta sanayi olmak üzere teknoloji, kültür, eğitim ve sağlık alanında önemli gelişmeleri deneyimlemiştir. Kent konutlarında kullanılan taş, kerpiç, ahşap malzemenin yerini betonarmenin almaya başladığı; ancak kırsal konutlarda taş, kerpiç, ahşap malzeme kullanımının daha sıklıkla devam ettiği görülmektedir. Kırsal bölgelerde, konutlar kullanıcının ihtiyaçları doğrultusunda yapılan sabit ve yavaş bir değişim içinde asırlardır varlığını sürdürmüşlerdir. Yine de bu dönemdeki modernizasyon girişiminin etkisinde ani ve hızlı bir değişim de başlar. Açık mekânda konumlanan sağlıksız koşullardaki tuvaletler, iyileştirilerek konuta yakın ya da konut içinde yer alır; batı tarzı banyo ve mutfaklar ilave edilir. Son yıllarda devlet tarafından desteklenen diğer bir ani değişim de geniş parsellere sahip konutların bahçelerine yine devlet tarafından üretilmiş tip projelere göre inşaa edilen villa görünümü betonarme konutlardır (Günçe, Ertürk ve Ertürk [21]). Bu durum yerel çevrelerin özgün biçim karakterinin dönüşüme uğramasına ve aslında bozulmasına neden olur. Ada’nın

sürekli göç alan ve göç veren geçmişinde 20. yüzyıl ortalarından itibaren üç temel toplu yer değiştirme etkili olur. Bunlardan birincisi, 1958 yılında etnik çatışmalardan etkilenen Kıbrıslı Türkler’in daha güvenli görülen bölgelere doğru toplu göç etmesidir (KTMA [22]). İkincisi 1974 Barış Harekâtı ile yönetsel açıdan da ayrılan iki bölgelik sonucunda Ada’nın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Rumlar güneye aktarılırken; güneyinde yaşayan Kıbrıslı Türkler’in kuzeye aktarılmasıdır (Keser [23]). Üçüncüsü ise Şubat 1975 sonrası Türkiye’li Türklerin Kuzey Kıbrıs’a yerleşmelerinin teşvik edilmesiyle başlayan ve 1983 yılında tekrar topluca yaşanan göçtür. Buna rağmen, başta mal-mülk konuları olmak üzere her anlamda yaşanan bir takım belirsizlikler nedeniyle kırsal konutların yine de hızlı bir değişim göstermediği görülür. Mal sahibi olan kullanıcılar, konutlarında gerekli değişiklikleri yaparken; gerek Güney’den, gerekse Türkiye’den göçmen gelen kullanıcılar, yaşadıkları konutlarda kalıcı değişiklikler yapmayı tercih etmezler (Akpınar ve Türker [24]). Fakat 2004 yılında Annan Çözüm Planı önerisi sonrasında, tüm Ada’nın AB toprağı ilan edilmesiyle inşaat sektöründe bir canlanma yaşanır (Dinçyürek ve Türker [25]; Hoşkara ve Hoşkara [26]; Tozan ve Akın [27]). Buna paralel olarak Türkiye’den göçmen gelen Türkler ve Güney’den Kuzeye göç eden Kıbrıslı Türkler, yerleşmiş oldukları mülklerin orijinal sahiplerine iade edilmemesi için yaşadıkları konutlar üzerinde ani ve hızlı müdahaleler yapmaya başlarlar. Büyükkonuk köyü, 1974 öncesi her iki toplumun birlikte yaşadığı bir yöresel-kırsal yerleşim olduğundan, hem değişen ve değişmeyen kullanıcılar; hem de kullanıcıların gerçekleştirdikleri değişimler sonucunda, yöresel-kırsal konutun, sürekli ve yavaş veya ani ve hızlı değişimlere nasıl yanıt verdiğini saptamak için uygun bir örneklem ortamı sunmaktadır.

2.1. Yöresel-kırsal konut tipleri (Types of rural-vernacular houses)

Yapılmış çevrede dar sokaklarla birlikte birbirlerine yakınlığı ile dikkat çeken Kıbrıs yöresel-kırsal konutları, genellikle basit, yalın, organik, faydacı ve fonksiyonel ihtiyaçlara göre gelişim gösterirler (Dinçyürek [28], Kırşan ve Çağdaş [16]). En fazla iki katlı olan tüm kırsal konut tiplerinde tasarım anlayışı, bir avlu etrafında yan yana konumlanan basit dikdörtgen prizmaların organizasyonuna dayanmaktadır (Dinçyürek [28], Dinçyürek ve Türker [25]). Philippides [29], Akdeniz coğrafyasında görülen yöresel-kırsal konutların, büyük olasılıkla basit çoban çadırından ve onun türevi olan, hem çobanın hem de sürünün doğada geçici konaklamasına olanak veren tek mekândan (oda) ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bu özellikten dolayı kırsal konut, üretim içeren birçok fonksiyona olanak sağlayan geniş bir açık mekân içerisinde, barınmaya olanak sağlayan küçük kapalı mekânlar olarak tanımlanmaktadır (Christodoulou [30]; Ateshin [31]). Günlük yaşama dair tüm fonksiyonların bir mekânda toplandığı ayırıcılar olmadan kullanılan bu tek üniteli basit birim, bölünerek veya ekler yapılarak çoğaltılır. Kıbrıs yöresel-kırsal konut tipolojisinin özündeki modülerlik ve doğrusal düzen, konutun değişimler karşısında esnek ve uyumlu olmasına yüzyıllar boyu olanak tanımıştır

(Dinçyürek ve Türker [25]; Türker [32]). Dinçyürek [28] ada genelinde yaygın olarak kullanılan kırsal konut temel tiplerini, mekân organizasyonuna göre başlıca üç tipe ayırmaktadır: 'südürmesiz konut', 'iç sofalı konut' 'südürmeli konut' tipleridir (Şekil 1) ve en yaygın görülen tip südürmeli kırsal konut tipidir. Bu temel tipolojilerin eklenmesiyle oluşan karma tipler de araştırma sırasında gözlenmiştir ve bunları kırsal konutun geçirdiği yavaş ve sürekli bir değişimin sonucu olarak görmek mümkündür. Kıbrıs yöresel-kırsal konut mimarisini anlamak için konutun üç ana mekânsal bileşeni olan kapalı mekânlar (oda ve servis mekânları), yarı-açık mekânlar (südürmeye veya iç sofa) ve açık mekânlar (avlu) arasındaki mekânsal ilişkilere bakmak gerekmektedir (Şekil 1). Konut formunda birinci derecede etken olan sosyo-kültürel faktörler (Rapoport [33]; Ceylan ve Bulut [34]), genel olarak avlulu evi; sıra ev veya tek eve kıyasla daha fazla etkilemiştir. Bu, hem farklı coğrafyalarda ortaya çıkan avlulu ev tipolojisindeki çeşitliliği, hem de herhangi bir avlulu evin kullanım süreci içinde değişmeye ve gelişmeye daha açık olmasını da anlaşılır kılar. Kıbrıs Kırsal konutları avlu içinde çoğunlukla güneye bakacak biçimde konumlanır. Südürmesiz konut tipinde odalara 'avlu'dan girilirken, diğer tiplerde iç mekânla dış mekânı birbirine bağlayan, iklim ve mahremiyet açısından geçiş görevi gören bir ara mekân bulunur. İç sofalı tipte, odalar arasında yer alan ve aynı hizada konumlanan iç sofa, tek bir kemerle avluya açılırken, südürmeli tipte ise genellikle odaların güneyinde konumlanan südürmeye mekânı çoklu kemerli açıklıklarla avluya açılır; böylece kışın güneş ışınlarını doğrudan konut içine alırken, yazın da güneşten korunmayı sağlamış olur (Dinçyürek, Mallick ve Numan [35]; Dinçyürek ve Türker [25]). Konutta mekânlar aldıkları özel adlara göre değil, taşıdıkları temel işlev ya da işlevlere göre adlandırılmıştır. Konut ve sokak ilişkisi gözönüne alındığında her kırsal alanda görülmesi de, Büyükkonuk köyü'nde de gözlemlendiği gibi, avlunun genelde kültürel gereksinimlere göre göz hizasından yüksek veya alçak duvarlarla ve servis mekânlarıyla çevrelenmiş olduğu görülür.

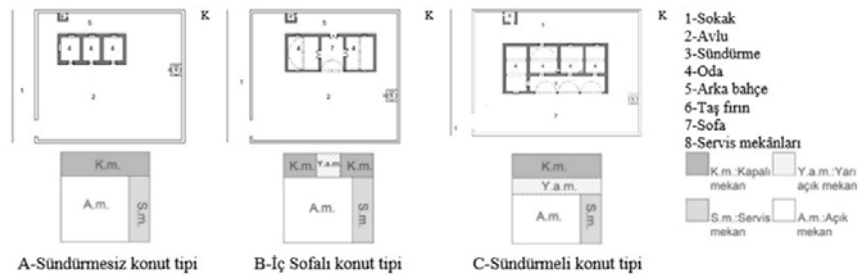
2.2. Yöresel-kırsal konutta mekân türleri (Types of spaces in rural-vernacular houses)

Kıbrıs yöresel-kırsal konutunda mekânlar, 'kapalı mekân', 'yarı açık mekân', 'açık mekân' ve 'servis mekânları' olmak üzere dört kategoride irdelenebilir (Şekil 1). Kapalı mekânları oluşturan oda, ailenin mahremiyet ihtiyacı olduğu veya çevresel şartlardan korunması gerektiği durumlarda kullanılan bir yaşama mekânıdır (Christodoulou [30]). Tek

mekânda çok amaçlı fonksiyonel gereksinimlere yanıt verecek biçimde kullanılır. Genelde Doğu-Batı doğrultusunda, güneye bakacak bir düzenle yan yana dizilen odalara ya avludan doğrudan girilmekte; ya da südürmeye veya iç sofadan geçerek girilmektedir. Yarı-açık mekân özelliği gösteren südürmeye ve iç sofa, iç ve dış mekânları birbirine bağlayan bir ara mekân görevine sahip olup (Dinçyürek ve Türker [25]) odanın mahremiyetini artırır; mekânsal organizasyonun omurgasını oluşturur. En yüksek düzeyde iklimsel yarar sağlanacak ve makro-mikro iklim arası denge sağlayacak biçimde güneye yönelen bu mekânlarda, tarım ve hayvancılığa dayalı ve aile yaşantısına dair birçok etkinlik yapılır (Oktay ve Önal [36]; Pulhan ve Numan [37]). Tanımlı açık mekân özelliği gösteren avlu, konuta giriş sağlayan, planlama düzenini belirleyen en önemli mekân ve aynı zamanda kırsal konutun tüm birimlerini bir arada tutan ve bunları kamusal dış mekâna (sokak) bağlayan bir kilit mekândır (Ταπειογλη [38]; Dinçyürek ve Türker [25]; Kırsan ve Çağdaş [16]). Kapalı ve yarı-açık mekânlarda olduğu gibi, çok amaçlı kullanılabilen avlu, tarım ve hayvancılığa dayalı aktiviteler için de kullanılmaktadır. Bu faaliyetleri destekleyen mekânlar: aşevi (mutfak), ambar (depo / kiler), ahır, hamam ve tuvalet avluda yer alır ve girişleri avludan sağlanır; ayrıca su kuyusu ve toprak fırın da burada yer alır. Özgün kırsal konut tiplerinin mekânsal organizasyonunda her kapalı mekânın açık ya da yarı açık mekânlarla ve yanındaki diğer kapalı mekânlarla doğrudan ilişkisi olduğu ve bu çoklu bağlantılara göre çeşitlenen mevcut mekân tiplerinin olduğu gözlenmiştir. Hatta konutun uğradığı değişime bağlı olarak bazı yeni mekân tiplerinin de ortaya çıktığı saptanmıştır. Değişimi, mekân organizasyonunda ortaya çıkan değişiklikler üzerinden okumayı amaçlayan bu çalışmada, başvuru mekân dizimi yönteminin sayısal sonuçlarının yorumlanması konuyu açıklığa kavuşturmak bakımından yeterli olmakla beraber, mekân tiplerindeki bu değişimle ilgili bulguların da kapsamlı bir sonuç çıkarabilmek için destekleyici olacağı beklenmektedir.

3. KIRSAL KONUTTAKİ DEĞİŞİMİNİN BÜYÜKKONUK KÖYÜ (KOM-İ KEBİR) ÜZERİNDEN OKUNMASI (READING THE CHANGE IN THE RURAL HOUSES THROUGH BÜYÜKKONUK (KOM-I KEBİR) VILLAGE)

Çalışma alanı Büyükkonuk Köyü, Ada'nın Girne kuzey sıradağlarının (Beşparmak Dağları) alçaldığı noktada, Ay Fodi Dağı'nın güney dağ eteklerinde deniz seviyesinden 90

Şekil 1. Kıbrıs kırsal konutunun üç temel tip örnekleri (Examples of three basic types of Cypriot rural housing)

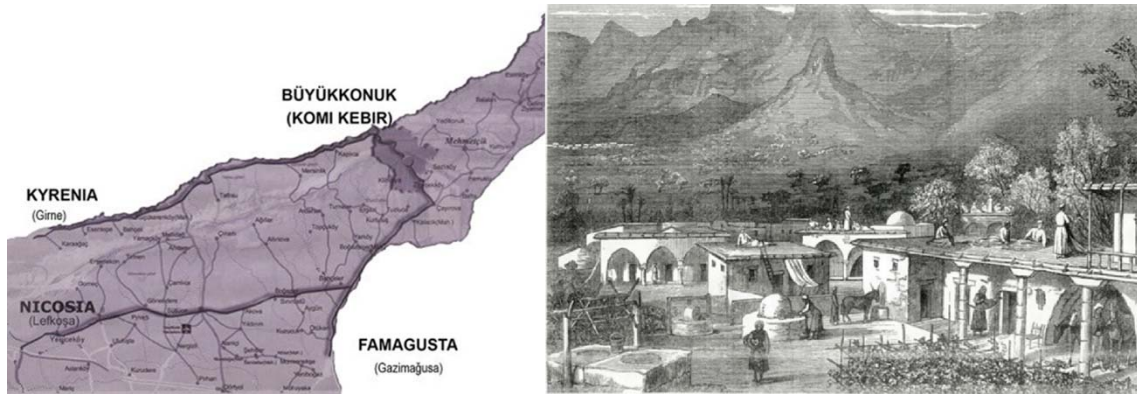
metre yükseklikte, gelişmiş bir kırsal yerleşim bölgesidir (Büyükkonuk Belediyesi [39]) (Şekil 2). Köyün kuzey bölümü dağ yamacında, güney bölümü ise düzlükte yer almaktadır. Farklı inançlara sahip orijinal kullanıcılarının ibadet mekânları (cami, kilise), iki farklı dilde eğitim kurumları (Türk ve Rum okullarını) ile özgün niteliklerini kısmen koruyan tarihi kırsal konutları barındıran köy kırsal kültür mirası açısından önemli bir merkezdir. Bugün köyde, Kıbrıslı Türkler ve 1974'ten sonra Ada'ya göç eden Türkiye kökenli Kıbrıslı Türkler yaşamaktadır. Köyün diğer önemli bir özelliği de, Kıbrıs kültürünü yaşatmak ve yaymak amacıyla 'Kırsal kesim kalkınma modeli' çerçevesinde 2007'de 'Eko Turizm Pilot köy' ilan edilmesi ve her yıl iki kez gerçekleşen geleneksel 'EKO GÜN' etkinlikleri olmasıdır. Bu nedenle de köy yöresel-kırsal konut mimarisinin sürdürülebilirliğinin araştırılması açısından önemlidir. Araştırmanın örnekleri eklemelerin ve değişimin tespit edilebilir durumda olduğu konutları kapsamaktadır.

1974 öncesi iki farklı etnik kültürü barındıran köyde, her iki grubun benzer kırsal yaşam örüntüsüne sahip olması, Türk ve Rum kullanıcılara ait konutların benzer mekânsal öğelerden oluşmasını anlaşılır kılar. Kırsal alanlar yaşam koşulları ve kullanıcı özelliklerindeki değişim sonucunda, özellikle son 10-15 yılda, sosyal ve fiziksel bir "değişim ve yenilenme süreci içerisine girmiştir" (Çınar-Algül [40] s.1). Büyükkonuk köy nüfusu 2011 yılında yapılan son resmi nüfus sayımına göre, 812 kişidir. Günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının oluşturduğu köy nüfusunun yaklaşık olarak % 40'ı köyün eski yerlisi, % 40'ı Türkiye'den göçmen ve % 20'si Güney Kıbrıs'tan göçen Kıbrıslı Türkler olmak üzere köyün güncel nüfusu 900 kişi olarak belirtilmiştir (Büyükkonuk Belediyesi [39]).

Genelde olduğu gibi Büyükkonuk Köyü'nde de konutlarda yapılan değişikliklerin nedeni fiziksel ve fonksiyonel eskimedir. Mekân organizasyonunun kullanıma uygun hale getirilmesi amacıyla yapılan değişimlerin "sosyal tabakalaşmanın, ekonominin ve politik otoritenin de içinde olduğu bir sosyal bağlamdan etkilendiği görülmüştür" (Şimşek [20] s.17). Bunların yanısıra konuttaki değişimlerin

asıl nedeninin sosyal anlamın değişmesi olduğu (Low, Chambers ve Rapoport [41]); fonksiyonel eskimenin özellikle kullanıcının yaşam tarzının değişmesinden kaynaklandığı bilinmektedir. 2013-14 tarihlerinde çalışma alanında yapılan resmi olmayan görüşmelerde konutlardaki değişimin, başta mekân yetersizliği, gelişen büyüyen aile yapısı ve güvenlikle ilgili sorunlardan kaynaklandığı kullanıcılar tarafından ifade edilmiştir. Mekân yetersizliği olarak: kullanıcıların yeni evli aile üyeleriyle birlikte yaşama zorunluluğu, çocukların kendine ait oda istemeleri, yurt dışından yaz aylarında yatılı olarak gelen yakınların gereksinimleri ve avluda yer alan mutfak, banyo ve tuvalet gibi servis mekânlarının kullanım için yetersiz oluşunun yanısıra diğer mekânlara uzak olmalarından kaynaklanan ulaşım güçlüğü, güvenlik ve ısısal konfor nedeniyle konut içine alınmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Öte yandan, kültürel değerlerin doğal çevreye adaptasyon ve yapı çevresinin biçimlenmesinde önemli yeri olduğu (Sommer [42]; Dalkılıç [43]); bireyler ve grupların değişerek buldukları çevreye adapte oldukları, çevresel değişimin taleplerine kültürel değişim yoluyla yanıt verdikleri bilinmektedir (Berry [44]). Bağlı olarak, farklı geçmişe sahip konut kullanıcılarının kültürel ve sosyal yaşamsal özelliklerinin konut mekânındaki bu değişime nasıl bir etkisi olacağı sorusu üzerinde düşünmeye değer görünmektedir.

Büyükkonuk Köyü'nde, seçilmiş kırsal konutların her bir tipinden onar örnek olmak üzere 30 orijinal ve bunların değişime uğramış haliyle toplam 60 adet plan üzerinden mekân dizimi analizi yapılmıştır. Bölgede seçilen konut kullanıcıları arasında 19 ailenin Türkiye'den göç edip sonradan vatandaş olduğu, 8 ailenin Güney'den göçle gelen Kıbrıslı Türkler olduğu ve 3 ailenin ise orijinal konut kullanıcısı olan Kıbrıslı Türkler olduğu bilinmektedir. Konut kullanıcılarıyla yapılan görüşmelere, paralel olarak, konutların rölöveleri alınmış; gerek dış, gerekse iç mekân fotoğrafları çekilmiş; değişime uğramadan önceki orijinal planlar ve hâlihazır planlar bilgisayar ortamında çizilmiştir. Bunlar üzerinden mekân dizimi yöntemiyle mekân organizasyonlarındaki değişim irdelenmiş; mekân tipolojileri ve bunların değişimi tesbit edilmiştir.

Şekil 2. Büyükkonuk Köyü'nün (Komi-Kebir) Karpaz Yarımadası'ndaki konumu ve Büyükkonuk Köyü (Resim: The Illustrated London News, 16 Kasım 1878)

(Location of Büyükkonuk Village on the Karpaz Peninsula and Büyükkonuk Village)

3.1. Mekân organizasyonundaki değişimin analizi: Mekân dizimi yöntemi

(Analysis of change in space organization: Space syntax method)

Mekân dizimi yöntemi, yapısal çevrenin mekânsal biçimlenme özelliklerinin analiz edilmesi ve tanımlanmasına yönelik olarak geliştirilmiştir (Hillier ve Hanson [13]). Bu yöntemde, “öncelikli hedef mekânsal organizasyonun insan hareketi ve görüş alanları ile ilişkisini nesnel olarak inceleyerek, ‘mekânların’ insanları bir araya getirme ve yönlendirme potansiyellerini ortaya çıkarmaktır” (Gündoğdu [45] s.251). Hanson [46], mekân dizimi yöntemiyle mekân sistemi içindeki gizli bilginin açığa çıkarılmasını, mekânın arkeolojisi olarak tanımlar. Mekân dizimi ayrıca mekânsal yapıdaki genotipik özellikleri yakalamanın da yöntemidir (Dursun [47]). Görünenin geri planında olan soyut ilkeler aracılığıyla mekânsal düzenin, mekânsal ilişkiyi, sosyal bilgiyi nasıl taşıdığı ve kullanım örüntüleriyle nasıl ilişkilendirdiği, bu yöntemle, bilimsel / sayısal olarak okunabilmektedir (Seamon [48]; Gündoğdu [45]; Erman [49], Gökçe ve Kaya [18]).

Yöresel kırsal konut tiplerinin orijinal mekânsal karakterinin nasıl ve ne kadar değiştiğini anlamak amacıyla başvurulmuş mekân dizimi yönteminde kullanılan denklemlerin sayısallaştırılması için orijinal ve değişmiş tüm planlar üzerinden, mekân biçimlenme ve geçiş organizasyonunu görselleştiren mekân geçiş grafikleri oluşturulmuştur. Geçiş grafikleri diziliminde ortaya konan halkalı yapılar (Şekil 3), bir mekândan diğer mekâna geçişte ortaya çıkan alternatif yolları ve bağlantıları göstermektedir. Mekân dizimi sistemi içinde, mekân sayısı “k” olarak kabul edilir ve bağlantı sayısı, mekân sayısından bir eksik olan grafikler yani ‘k’ mekâna ‘k-1’ bağlantıya sahip olurlar (Tablo 1). Dolayısıyla başlangıç yeri olarak seçilen mekân, geçiş modelinde kök olarak adlandırılır (Hillier [13]; Kırsan ve Çağdaş [16]). Bu çalışmada geçiş grafikleri, dış mekân olarak kabul edilen sokağa göre düzenlenmiş; her konutun ‘Ortalama Derinlik’, ‘Bağlı Asimetri’ ve ‘Gerçek Bağlı Asimetri’ değerleri bulunmuştur (Tablo 1). ‘Ortalama Derinlik’, grafik

diziliminde kök olarak seçilen mekândan, grafikteki diğer tüm mekânlara olan ortalama derinliği; ‘Bağlı Asimetri’, mekânların aritmetik ortalaması, sistemin bir bütün olarak ortalama bütünleşme değerini; ‘Gerçek Bağlı Asimetri’, mekânsal bağlantılar sonucu mekânların bütünleşme değerini ifade eder (Hanson [46]). Hesaplanan ‘Gerçek Bağlı Asimetri’ değerleri sonucu orijinal plan ve değişime uğramış planların geçiş grafiklerindeki sayısal değerleri karşılaştırılmıştır (Tablo 2: A1+A2, Tablo 3: B1+B2, Tablo 4: C1+C2). En düşük rakamsal değerler en bütünleşik mekânları, en yüksek rakamsal değerler ise en ayrışık mekânları göstermektedir. Çalışmada ‘bütünleşik’, orijinal terminolojideki ‘bütünleşik’, ‘integrated’, ‘ayrışık’, ‘segregated’, ‘bütünleşme’, ‘integration’, ‘ayrışma’ ise ‘segregation’ karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bütünleşik mekânlar, içinden çok geçilen, bir yerden bir yere gitmek için bile içinden geçme olasılığı bulunan mekânlardır ve bu alanlara “bütünleşik çekirdek” (integrated core) de denmektedir (Hillier ve Hanson [13]; Klarqvist [50]; Hillier [51]; Aslan ve Uraz [52]). Bütün konutların, orijinal ve değişmiş planlarında en bütünleşik ve en ayrışık mekânların karşılaştırmalı analizinde konutların; toplam mekân sayısı yanında, toplam mekân bağlantı sayısı ve toplam mekân derinlik değerleri kullanılarak, konutların temel farklılık faktörü (TFF) değerleri tespit edilmiştir. TFF değerleri mekânların sistem içindeki bütünleşme değerleri arasındaki farklılaşma derecesinden, ne kadar güçlü ya da zayıf bir bağlantı olduğunun ortaya konabilmesi için hesaplanır. Bunun için, ortaya konan formülde, bütüne ait minimum, maksimum ve ortalama bütünleşme değerleri kullanılarak sayısal bir değere ulaşılır. TFF 0’a ne kadar yakın olursa bütünleşme değerlerinde farklılaşmaya, 1’e yakın bütünleşme değerleri ise homojen mekânsal kurgulara işaret etmektedir (Hanson [46]). Yüksek değerle sonuçlanan TFF değerleri, homojen ve zayıf bir mekânsal yapılanmayı gösterirken; düşük değerle sonuçlanan TFF ise, daha az ayrışık ve güçlü mekânsal yapılanmayı, yani mekân organizasyonunun, daha kontrollü yoğun kullanılan mekânlardan dağılarak oluştuğunu göstermektedir (Hanson [46]; Gündoğdu [45]).

Tablo 1. Mekân dizimi yönteminde kullanılan denklemler (Equations used in the space syntax method)

Değer	Formül (orijinal formüller: Hillier ve Hanson, [13])	Açıklama
Ortalama Derinlik (Mean Depth) (MD)	$MD = \frac{SDV}{k-1}$	MD: Ortalama Derinlik SDV: Tüm mekânların derinlik değerlerinin toplanması k: Sistemdeki mekân sayısı
Bağlı asimetri (Relative Assymmetry) (RA)	$RA = \frac{2(MD-1)}{k-2}$	RA: Bağlı asimetri MD: Ortalama Derinlik
Gerçek bağlı asimetri (Real Relative Assymmetry) (RRA)	$RRA = \frac{RA}{D_k}$	RRA: Gerçek bağlı asimetri RA: Bağlı asimetri D _k : Mekân sayısının değerleri
Fark faktörü (FF) (Differentiation Factor) (DF)=H	$H = \left[\frac{a}{t} \ln \left(\frac{a}{t} \right) \right] + \left[\frac{b}{t} \ln \left(\frac{b}{t} \right) \right] + \left[\frac{c}{t} \ln \left(\frac{c}{t} \right) \right]$	a= maksimum uyum değeri b= minimum uyum değeri c= ortalama uyum değeri t= a+b+c
Temel farklılık faktörü (TFF) (Basic Differentiation Factor) (BDF)	$H^* = \frac{H - \ln 2}{\ln 3 - \ln 2}$	H= Bağlı fark faktörü H*= Fark faktörü

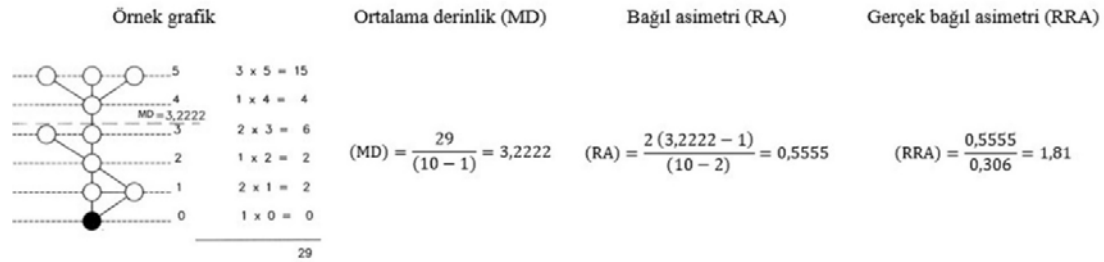
Seçilen yöresel-kırsal konutlarda, hem orijinal hem de değişmiş planların bütünleşme değerleri sıralaması ve bütünleşme değerleri arasındaki değişimi ifade eden temel farklılık faktörü (TFF) hesaplamaları sonucuna ek olarak, orijinal planlar üzerinden mekânların birbirleri ile bağlantı ve geçiş ilişkilerine bağlı olarak kaç çeşit mekân tipi olduğu tespit edilmiştir. Orijinal konut tiplerinde tespit edilen tüm kapalı, yarı-açık ve açık mekânların buldukları konum ve mekânlar arası bağlantı ilişkilerine göre toplam 25 mekân bağlantı tipi olduğu görülmektedir (Şekil 4). Böylece orijinal konutlardaki mekân tiplerinin, değişmiş konutlardaki karşılıklarının değişip değişmediği, ya da ne ölçüde değiştiği, mekân bağlantı sayısının artıp, artmadığı anlaşılacaktır. Mekân tiplerinin mekân dizimi analizleri ile tespit edilen ilişkisi; mekânların bağlantı sayılarının fazlalığı ve yoğun olarak kullanılması, mekânların bütünleşme değerini, mekânların bağlantı sayılarının tek olması ya da birkaç tane olması ise ayrışik mekân değerini göstermektedir. Buna bağlı olarak tespit edilen yeni mekân tiplerinin bütünleşik ve ayrışik mekân değerlerinin değişip değişmediği görülmektedir. Şekil 4'deki lejand, orijinal mekân tipi ve bağlantılı olduğu diğer mekânların özellikleri ifade edilmektedir. Kotlamalardaki ilk büyük harfler orijinal mekânın özelliğini gösterir. Örneğin T11: YAk²aya: Orijinal mekân yarı açık mekân olup (YA); 2 kapalı mekân bağlantısı

(k²), 1 açık mekân bağlantısı (a), 1 yarı açık mekân bağlantısı (ya) bulunmaktadır. T19: Kk²ya: Orijinal mekân kapalı mekân olup (K); 2 kapalı mekân bağlantısı (k²), 1 yarı açık mekân bağlantısı (ya) bulunmaktadır.

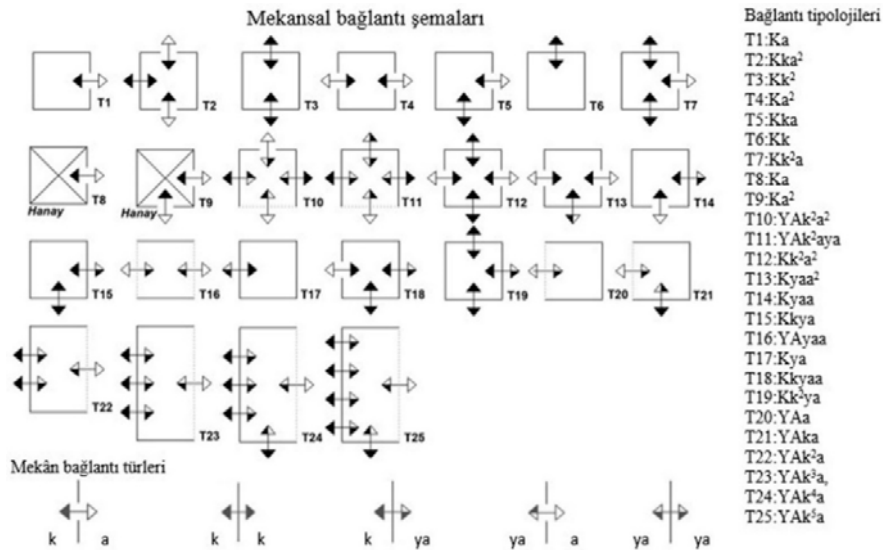
3.2. Analiz sonuçları üzerinden karşılaştırma (Comparison over analysis results)

Büyükkonuk Köyü'nde incelenen 30 yöresel konutun orijinal ve değişmiş planları üzerinden yapılan analiz ve tespitler, çalışmaya ışık tutmakta; karşılaştırmalı bulguların birbirini desteklediği görülmektedir. Bunlardan ilki, bütün tiplerin orijinal ve değişime uğramış versiyonlarının, mekânların bütünleşme değer sıralamasına (düşük sayısal değerden yükseğe doğru sıralanma) göre karşılaştırılmasıdır. Burada, her konut tipinde en bütünleşik ve en ayrışik mekânın, değişmiş örneklerin mekân organizasyonunda, konumlarını koruyup korumadıkları, işlevlerinin değişip değişmediği, ya da nasıl değiştiği ortaya çıkmıştır (Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4).

İkinci olarak; bütün tiplerin orijinal ve değişime uğramış durumlarının temel farklılık faktörleri (TFF) hesaplanmıştır. Bu sonuçlar üzerinden üç temel tipin orijinal ve değişmiş durumlarının TFF ortalamaları, temel tipler arası bir

Şekil 3. Örnek bir geçiş grafiğinde ortalama derinlik, bağıl asimetri ve gerçek bağıl asimetri değerlerinin hesaplanması
(Calculation of mean depth, relative asymmetry, and true relative asymmetry values in a sample transition graph)

Şekil 4. Kırsal konutta özgün mekân tipleri: Mekânın çevresindeki mekânlarla kurduğu ilişkiler açısından sınıflandırılması
(Unique space types in rural housing: Classification of the space in terms of its relations with the surrounding spaces)

Tablo 2. Sündürmesiz kırsal konut örneklerinin orijinal ve değişmiş durumlarına ait en bütünlük ve en ayrışik mekânlar (The most integrated and the most segregated spaces of the original and changed 'units without hall' type rural housing examples)

A Sündürmesiz Yöresel-Kırsal Konut Tipi				
Konut	A1-Orijinal konut örnekleri		A2-Değişmiş konut örnekleri	
	En Bütünlük Mekân	En Ayrışik Mekân	En Bütünlük Mekân	En Ayrışik Mekân
1.	Avlu	Tuvalet	Oturma odası	Banyo/tuvalet=Tuvalet
2.	Avlu	Sokak=Oda1=Depo	Oturma odası	Banyo/Tuvalet
3.	Avlu	Tuvalet	Hol2	Sokak=Bahçe1
4.	Avlu 1=Avlu 2	Tuvalet	Teras 2	Ebeveyn2=Banyo/Tuvalet=Tuvalet
5.	Avlu	Arka bahçe	Teras1	Kümes
6.	Avlu	Sokak =Bahçe=Tuvalet	Oturma odası	Banyo/Tuvalet
7.	Avlu	Arka bahçe1=Oda3	Avlu	Tuvalet
8.	Avlu	Oda2= Tuvalet	Teras1	Banyo=Çocuk odası2
9.	Avlu	Tuvalet	Avlu	Depo
10.	Avlu	Tuvalet	Avlu=Koridor	Kümes=Depo
Genel	Avlu 10/10	Tuvalet 7/10	Avlu veya Teras 6/10 Oturma Odası 3/10	Banyo/tuvalet, tuvalet ve banyo 8/10

Tablo 3. İç Sofalı kırsal konut örneklerinin orijinal ve değişmiş durumlarına ait olan en bütünlük ve en ayrışik mekânları (The most integrated and most segregated spaces of the original and changed 'units with inner hall' type rural housing examples)

B İç Sofalı Yöresel-Kırsal Konut Tipi				
Konut	B1-Orijinal konut örnekleri		B2-Değişmiş konut örnekleri	
	En Bütünlük Mekân	En Ayrışik Mekân	En Bütünlük Mekân	En Ayrışik Mekân
1.	Avlu	Teras2	Teras2	Teras3
2.	Hol (iç sofa)	Sokak (bahçe/tuvalet)	Oturma odası1	Sokak=Garaj (mutfak)
3.	Avlu	Tuvalet	Avlu=Hol1	Mutfak
4.	Avlu	Oda3	Avlu	Banyo/Tuvalet
5.	Avlu	Oda4	Oturma odası2=Yeni mutfak	Ebeveyn odası=Banyo=Tuvalet
6.	Avlu	Oda1	Teras1	Açık mekân (duvarsız)
7.	Hol (iç sofa)	Tuvalet	Koridor1	Banyo/Tuvalet
8.	Avlu 1	Oda2	Mutfak	Teras2=Bahçe
9.	Hol (iç sofa)	Depo	Avlu	Ebeveyn odası
10.	Hol (iç sofa)	Sokak2	Oturma odası	Yatak odası=Arka bahçe
Genel	Avlu 6/10 İç sofa 4/10	Oda 4/10 Tuvalet 2/10	Avlu veya teras 5/10 Oturma odası 3/10	Banyo/Tuvalet, tuvalet, banyo 4/10 Ebeveyn Oda 2/10

Tablo 4. Sündürmeli kırsal konut örneklerinin orijinal ve değişmiş durumlarına ait olan en bütünlük ve en ayrışik mekânları (The most integrated and the most segregated spaces of the original and changed 'units with outer hall' type rural housing examples)

C Sündürmeli Yöresel-Kırsal Konut Tipi				
Konut	C1-Orijinal konut örnekleri		C2-Değişmiş konut örnekleri	
	En Bütünlük Mekân	En Ayrışik Mekân	En Bütünlük Mekân	En Ayrışik Mekân
1.	Sünderme=Avlu	Sokak=Tuvalet	Avlu	Depo2
2.	Sünderme	Oda4	Sünderme	Ebeveyn odası
3.	Sünderme=Avlu	Sokak=Tuvalet=Arka bahçe= Mutfak= Oda 1	Teras=Hol1	Sokak=Garaj (banyo/tuvalet)
4.	Sünderme=Avlu	Sokak (tuvalet)	Sünderme	Sokak (mutfak/ebeveyn/ banyo)
5.	Sünderme	Tuvalet	Sünderme	Ebeveyn odası =Çocuk odası1
6.	Sünderme	Sokak2= Tuvalet	Sünderme	Ebeveyn odası
7.	Avlu	Depo	Oturma odası	Sokak=Depo2
8.	Sünderme	Tuvalet	Avlu	Tuvalet
9.	Sünderme	Kiler	Sünderme	Sokak2 (depo2)
10.	Sünderme	Tuvalet	Avlu	Arka bahçe=Banyo
Genel	Sünderme 9/10 Avlu 4/10	Tuvalet 7/10	Sünderme 5/10 Avlu 3/10	Ebeveyn odası 4/10, Depo 3/10

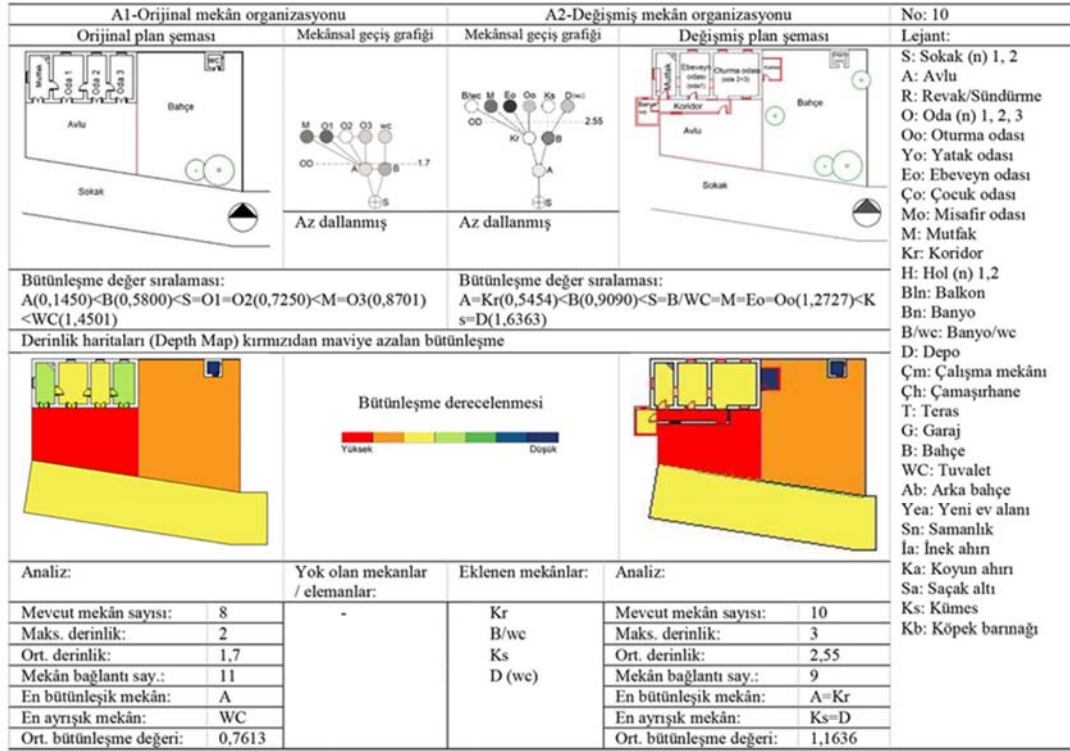
karşılaştırma yapılarak irdelenmiş; ayrıca her tipin kendi içinde değişim öncesi ve sonrası TFF sonuçları ortalaması karşılaştırılmıştır (Tablo 5). Sonuçta hangi temel tipin diğerlerine göre daha homojen ve zayıf yapılanma (ayrışik mekân organizasyonu); hangi tipin ise daha güçlü mekânsal yapılanma (bütünlük mekân organizasyonu) karakteri gösterdiği saptanmıştır. Öte yandan, değişmiş ortalamaların her tipin orijinal durumuna kıyasla gösterdiği artış, hangi tipin değişime daha açık olduğunun da bir göstergesidir. Buna bağlı olarak, her temel tip grubu içinde değişmiş hali orijinaline göre en fazla artış gösteren TFF değerine sahip

konutlar, üç temel tip arasında özgün mekânsal organizasyonun büyük oranda değiştiği örnekler olarak belirlenmiştir. Böylece, her tip içinde, değişim oranına göre tespit edilen bir örnek üzerinden mevcut mekân organizasyonunun nasıl değiştiğine bakılmıştır (Şekil 5, Şekil 6 ve Şekil 7).

Üçüncü ve son adım olarak; bütün özgün örneklerdeki en bütünlük mekânların nasıl bağlantı özellikleri gösterdiği ve hangi mekân tiplerine dönüştüğü; değişen konutlardaki mekân tiplerinde hangi özgün tipin (Şekil 4) sıklıkla tekrar

Tablo 5. Kırsal konutların orijinal ve değişmiş durumlarında temel farklılık faktör (TFF) değer sonuçları (Basic differentiation factor (BDF) value results for rural dwellings in their original and modified states)

Konut	A1+A2=Sündürmesiz kırsal konut		B1+B2=İç sofalı kırsal konut		C1+C2=Sündürmeli kırsal konut	
	Orijinal	Değişmiş	Orijinal	Değişmiş	Orijinal	Değişmiş
1.	0,4096	0,8377	0,6200	0,7369	0,7867	0,7041
2.	0,6143	0,7961	0,6703	0,7776	0,6577	0,7216
3.	0,6086	0,8239	0,5566	0,8303	0,7549	0,8276
4.	0,7852	0,8580	0,5425	0,6624	0,7443	0,6940
5.	0,3006	0,6708	0,6851	0,8266	0,7813	0,7598
6.	0,7369	0,7805	0,6348	0,7319	0,7125	0,7194
7.	0,4954	0,7408	0,6900	0,7157	0,7105	0,7937
8.	0,6111	0,7050	0,8459	0,8296	0,6414	0,6101
9.	0,4005	0,4259	0,7282	0,5216	0,7231	0,6848
10.	0,3507	0,7884	0,8279	0,8064	0,7112	0,7263
Ortalama TFF	0,5313	0,7427	0,6801	0,7439	0,7224	0,7241

Şekil 5. Sündürmesiz konut tipi örnekleri arasında en yüksek oranda değişen konut (A-10) (The most changed house among the 'unit without hall' type house samples A-10)

ettiği, ya da hangi yeni tiplerin (Şekil 8) ortaya çıktığı saptanmıştır. Bunların ışığında konuttaki değişim, mekânların çoğunlukla hangi işlevleri barındırdığı, değişen ve ortaya çıkan mekân tipleri, işlevsel ayrışma ve çeşitlilik üzerinden de irdelenmiştir.

3.2.1. Orijinal ve değişmiş konutların bütünlüşme değerlerine göre karşılaştırılması

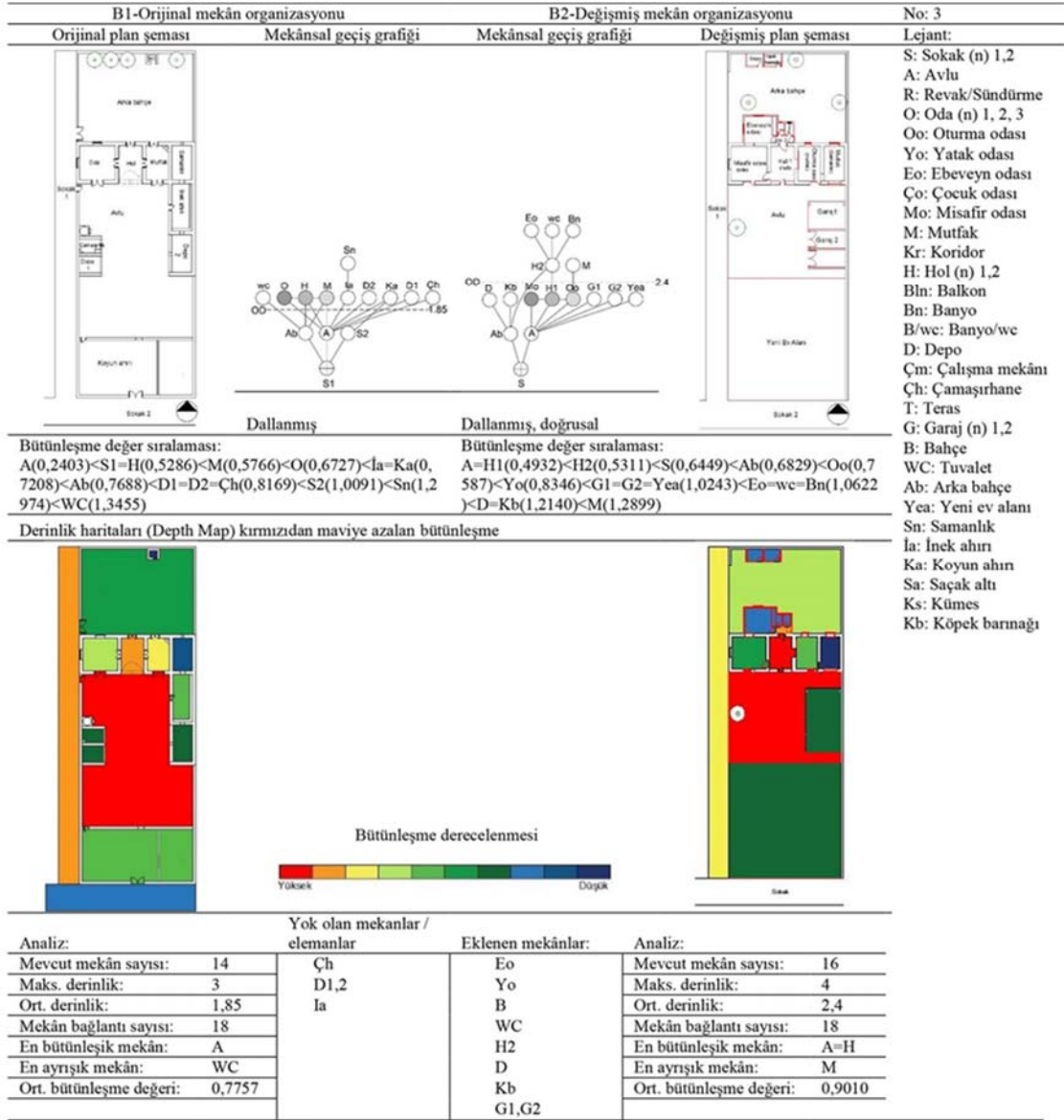
(Comparison of original and changed houses in terms of integration values)

Hesaplanan bütünlüşme değerine göre tüm konutların (30 adet orijinal, 30 adet değişmiş) mekânsal analizleri yapılmıştır. Tablolarda (Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4) üç temel tipe ait konutların irdelenmesi için her tipe ait orijinal planları ve bunların değişmiş durumları karşılaştırılmıştır. En düşük değer en bütünlüşük mekânları ve en yüksek

değerin en ayrıışık mekânları temsil ettiği ve sıralanışın bütünlüşük (sık kullanılan) olandan ayrıışık (seyrek kullanılan) olana doğru olduğu bilinmektedir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, sündürmesiz tipin orijinal örneklerinin tümünde en bütünlüşük mekân, avludur (10/10). Avlu, bütün konutlarda ana dağıtıcı mekân ve en bütünlüşük çekirdek mekân olma özelliğine sahiptir. En ayrıışık mekân ise tuvalettir (7/10). Değişmiş örneklerde, genelde en bütünlüşük mekân yine avlu veya teras, yani üstü kapatılarak terasa dönüştürülmüş avlu (6/10) iken; en ayrıışık mekân, banyo ve tuvalettir (8/10).

Tablo 3'te görüldüğü gibi, iç sofalı tipin orijinal örneklerinin çoğunda en bütünlüşük, yani dağıtıcı mekân, avlu (6/10) ve iç sofadır (4/10). En ayrıışık mekân ise çoğunlukla odadır (4/10). Değişmiş örneklerde ise, iç sofadan dönüşen yaşama

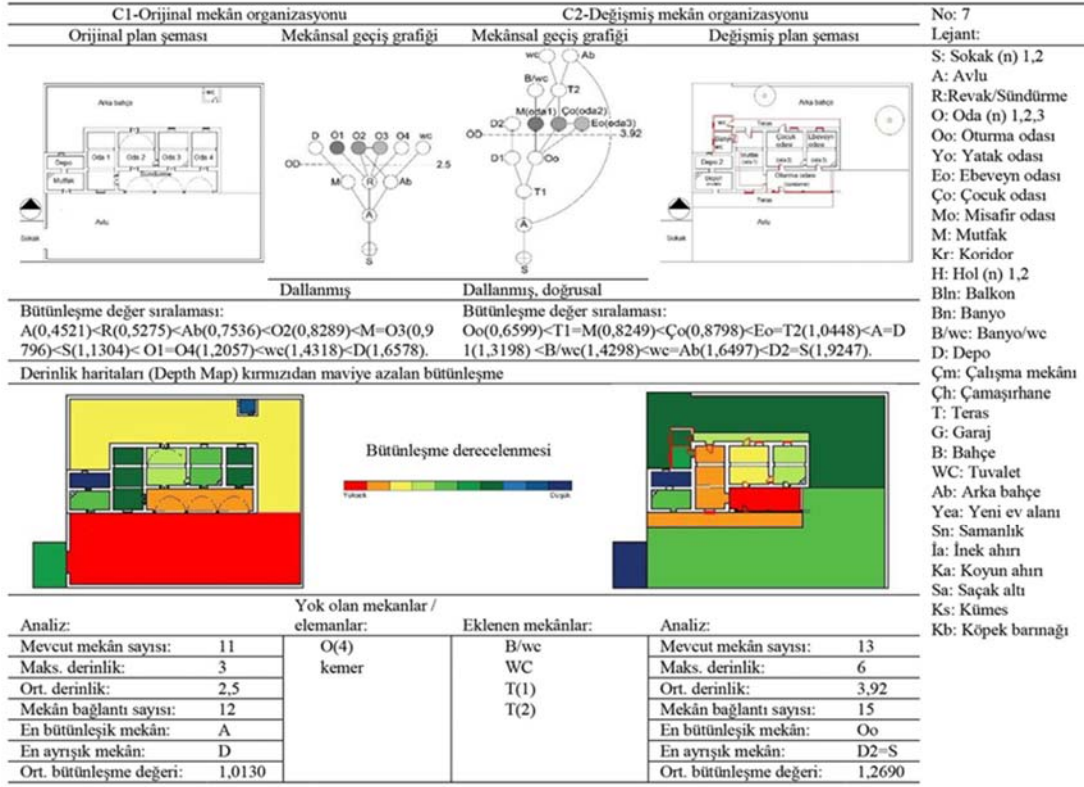
Şekil 6. İç sofalı konut tipi örnekleri arasında en fazla değişen konut örneği (B-3)
(The most changing house among the 'unit with inner hall' type house samples B-3)

mekânlarında, sofanın bütünlüşik mekân rolü devam etmektedir. Dolayısıyla, en bütünlüşik mekân olarak avlunun yanı sıra avlunun bir bölümünün üstü kapatılarak elde edilen ve yaşama mekânı olan teras mekânlarının da ortaya çıktığı; ayrışik mekân olarak odanın konumunu koruduğu ve tuvaletlerin de aynı değerde olduğu görülür.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, sündürmeli tipin orijinal örneklerinde en bütünlüşik mekân, ağırlıklı sündürme (9/10) ve en ayrışik, tuvalettir (7/10). Yarı-açık mekân olan sündürme 9 adet konutta dağıtıcı mekân görevi üstlenmiştir. Bu tipte, sündürme mekânı, avlu mekânından daha bütünlüşiktir çünkü sündürme alanının mekânsal bağlantı sayısı avludan fazladır. Ayrıca sündürme, avlu ile kapalı mekânlar arasında geçiş mekânıdır. Değişmiş örneklerde ise en bütünlüşik mekân, yarı-açık mekân özelliğini koruyan

sündürme ve onun, birkaç örnekte kapatılarak hol ya da oturma odasına dönüşmüş halidir (7/10). En ayrışik mekân olarak ise ebeveyn odasıdır. Sündürme mekânı günlük aktivitelerin yer aldığı toplanma dağılma mekânı olarak özelliğini sürdürmüştür.

Mekân bağlantı sayısı mekânın daha bütünlüşik ve daha etkin mekân olma özelliğini sağlamaktadır. Yöresel-kırsal konutların 3 farklı konut tipinde genellikle tipe ismini vermiş mekânın en bütünlüşik ve konut genelinde de en etkin mekân olduğu, görülmektedir. Sündürmesiz konut tipinde avlu, sündürmeli konut tipinde ise sündürme mekânı en bütünlüşik mekân olarak tespit edilmiştir (Tablo 2, Tablo 4). Öte yandan iç sofalı konut tipinde hem avlu (6/10) hem de iç sofa (4/10) mekânları en bütünlüşik mekânlar olarak ön plana çıkmaktadırlar (Tablo 3).

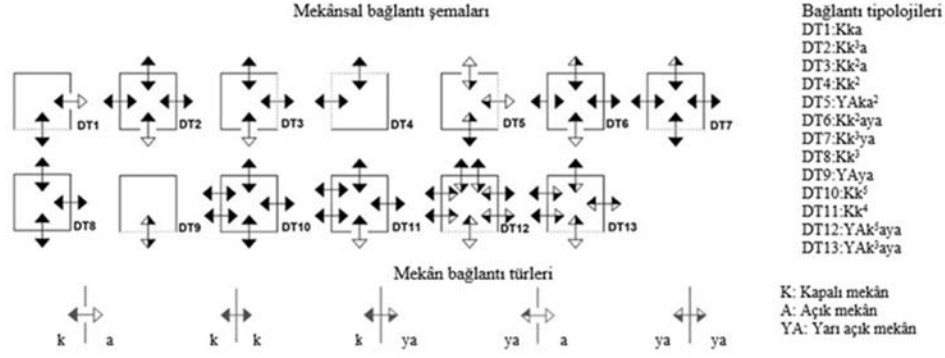
Şekil 7. Sündürmeli konut tipi örnekleri arasında en fazla değişen konut örneği (C-7)
(The most changing house among the 'unit with outer hall' type house samples C-7)

3.2.2 Orijinal ve değişmiş konutlarının temel farklılık faktörü değerlerine göre karşılaştırılması (Comparison of original and changed houses in terms of basic differentiation factor values)

Mekânların ya da fonksiyonların bütünlüşme değerleri arasındaki farklılık derecesini sayılaştırmak için, üç temel tipin orijinal ve değişmiş örneklerine ait temel farklılık faktörü değerlerinin karşılaştırılması yapılmıştır (Tablo 5). Bu sayılaşdırma üç tipin herbirindeki mekânsal yapının ne kadar güçlü, ya da zayıf olduğunu ortaya koyar. Döngüsüz bir grafik, mekânlar arasındaki kontrolün güçlü, döngülü olan grafik ise alternatif geçişler ve bağlantılar nedeniyle kontrolün daha zayıf olduğunu temsil etmektedir (Kırşan ve Çağdaş [16]). Mekânları değişen konutlarda, temel farklılık faktör (TFF) değerlerinde anlamlı görülen, değişen mekânların bağlantı sayısı ve o mekânın bağlantılı olduğu diğer mekânlarla bağlantısının fazlalığıdır. Diğer bir deyişle mekân sayısının artması durumunda TFF değeri, orijinal konuta göre yüksek değer gösterip, değişen konutun yapısının zayıf ve homojen olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, bütün mekânların değişmediği durumda, orijinal konutların ve değişmiş konutların TFF değerleri arasında çok büyük bir farklılık görülmemektedir. Mekânsal kurgularda bazı değişiklikler olsa da, konutun özgün mekânsal yapısında büyük bir farklılık olmamaktadır. Sonuç olarak, her temel tipe ait 10 örneğin ortalamaları karşılaştırıldığında, genel olarak en fazla değişen tipin sündürmesiz konut olduğu; zira TFF değerlerinin orijinal ve değişmiş

durumlarında birbirine daha uzak rakamsal değere sahip olduğu görülmektedir. İkinci sırada iç sofalı konut tipi olduğu ve en az değişenin de sündürmeli kırsal konut tipi olduğu görülmektedir. Tablo 5'da yer alan orijinal ve değişmiş konutların ortalama TFF değerleri birbirinden çıkarıldığında; sündürmesiz konutlar arasında 0,2114, iç sofalı konutlar arasında 0,0638 ve sündürmeli konutlar arasında ise 0,0017 bir değer farkı çıkmaktadır. Aynı şekilde, her konutun orijinali ile değişime uğramış halinin TFF değerleri arasındaki fark gözden geçirildiğinde bunun en fazla olduğu örnek en büyük oranda değişime uğramış demektir.

Her konut tipinde en büyük oranda değişim gösteren konut örnekleri sırayla (Şekil 5, Şekil 6 ve Şekil 7) irdelenmiştir. Tablolarda konutlara ait; orijinal ve değişmiş planlar, mekânsal geçiş grafikleri, mekânlarla ait bütünlüşme değer sıralamasıyla birlikte, konutlara ait mekânsal derinlik haritaları (Depth map) yer almaktadır. Sündürmesiz konut tipinin en fazla değişen konut örneği 10 numaralı olandır (Tablo 5). Orijinal konutta dış mekânla doğrudan ilişkili olan T5 (mutfak, oda 3), ve T7 (oda 1, oda 2) tip mekânlar, bu özelliklerini yitirmiş ve bütün mekânlar değişim sonrası dar bir koridorla bağlanmıştır. Özgün konutta T5 mekân tipi olan mutfak, değişim sonrası, yan oda (oda 1) bağlantılı ilişkisini kapatmış ve T6 tip mekâna dönüşerek dar koridora bağlantılı olmuştur. Böylece hem T5 (mutfak), hem de diğer bütün odaların (oda 1, oda 2, oda 3) mekân tiplerinin alternatif ulaşım yolları ve bağlantıları kapatılmıştır. Yine T5 (oda 3)

Şekil 8. Değişime uğramış yöresel-kırsal konutlarda ortaya çıkan yeni mekân tipleri
(New emerged space types in modified rural-vernacular housing)

ve T7 (oda 2) özgün tip mekânlar birleşerek tek mekâna T6 tipe dönüşmüştür. Orijinal konutta en bütünleşik mekân olarak görülen avlunun dağıtıcılık görevini, değişmiş konutta avlunun koridorla birlikte üstlendiği görülmektedir. Koridor mekânı, orijinal konuttaki odaların önündeki avlunun iç mekâna dönüşmüş halidir ve avluya doğrudan bağlıdır. Değişmiş konutta T5 (oda 3) ve T7 (oda 2) mekân tipleri arasındaki duvar yıkılmış ve bu haliyle tamamen büyük bir mekân tipine (T6) dönüşmüştür. T6 tipe dönüşen bu mekân, oturma odası olarak kullanılmaktadır. Sonuç olarak hem özgün mekânsal organizasyonda hem de mekân tiplerinde önemli bir değişiklik görülmüştür. Değişmiş örnekteki bütünleşme değer sıralamasında dağıtıcı ve bütünleşik mekânların arttığı; hiyerarşik bir düzen içinde, giderek daha da mahremiyet kazandığı; bu yolla ayrışik mekânların daha da ayrıştığı ve mahremiyetin güçlendiği ortaya çıkmıştır.

İç sofalı konut örneklerinin değerleri karşılaştırıldığında en fazla değişen 3 numaralı konut örneğidir (Şekil 6). Orijinal ve değişmiş konutlarda en bütünleşik mekân olan avlu, aynı zamanda dağıtıcı mekân görevini de üstlenmiştir. Orijinal konutta mekânsal tip özelliği T10 olan iç sofa, değişmiş konutta kapatılmış; hole yani yeni bir mekân tipi olan DT2'ye dönüşmüş; böylece avluyla birlikte en bütünleşik mekân olma özelliği kazanmıştır. Her ikisi de aynı zamanda dağıtıcı mekândır. Öte yandan özgün mekân tipi T14 olan oda, misafir odasına dönüşürken, mekân tipi T5 olmuştur. Diğer bir özgün mekân olan mutfak, T13 iken, T5'e dönüşerek oturma odası olmuştur. Yine özgün mekân tipi olan samanlık T6 tip özelliğini korumuş; sadece fonksiyonunu değiştirerek mutfaka dönüşmüştür. Özgün mekân tipi olan iç sofa T10'un değişmesiyle oluşan DT2 mekân tipinin fonksiyonu değişmiş; sadece mekân bağlantı sayısı aynı kalmıştır. Orijinal konutta geçiş mekânı hol olarak kullanılan yarı-açık mekân T10 tipi, kapalı mekân DT2'ye dönüşümünde ise oturma odası olarak kullanılmaktadır. Özgün mekân tipleri, değişmiş planda mekân bağlantı sayılarını korumuş, sadece özgün planda T13 (mutfak) tip mekân bağlantı sayısını bir eksilterek, alternatif ulaşım yolları ve bağlantı sayısını azaltmıştır. Konuta ait önemli bir nokta ise, orijinal planda kullanılan sokak 2 değişmiş planda kullanılmamaktadır.

Sündürmeli konut örneklerinin değerleri karşılaştırıldığında, en fazla değişen 7 numaralı konut örneğidir (Tablo 5). Her iki TFF değeri arasındaki 0,0826lik fark diğer iki tipin orijinal ve değişime uğramış TFF değerleri arasındaki farklara (sündürmesiz: 0,4377 ve iç sofalı: 0,2737) kıyasla oldukça azdır. Dolayısıyla en az değişime uğrayan ya da değişime en fazla direnen tipolojinin südürmeli konut tipi olduğu söylenebilir. Şekil 7'de görüldüğü gibi, südürme mekân T24 yarı-açık mekândan, karakter değiştirerek tamamen farklı bir mekân tipi olan DT2 kapalı mekâna dönüşmüştür. Orijinal planda konutta en çok mekânsal bağlantıya sahip olan südürme, aynı zamanda dağıtıcı mekân görevini de üstlenmiştir. Değişmiş örnekte en bütünleşik mekân olan oturma odası, südürmenin değişime uğramış halidir. Öte yandan özgün mekân tipi T17 olan 2 odadan biri (oda 4) tamamen yıkılmış ve diğeri (oda 1) T7'ye dönüşerek mutfak mekânı olmuştur. Orijinal planda alternatif ulaşım yolları ve bağlantısı olmayan özgün mekân tipi T17 (oda 1) değişerek T7 tip mekâna dönüşmesiyle birlikte mekâna ulaşmanın alternatif yolları ve bağlantısı oluşmuştur. Südürme bağlantılı ve özgün mekân tipi T18 olan mekân, T7'ye dönüşerek çocuk odası olmuştur. Orijinal konutta depo alanı olarak kullanılan T6 mekân tipi, hem mekân özelliğini hem de fonksiyon özelliğini korumuştur. Yine aynı şekilde orijinal konutta T5 mekân tipi olan mutfak, mekân tip özelliğini korumuş; fakat fonksiyon değiştirip depo olmuştur. Değişmiş örnekteki bütünleşme değer sıralamasında dağıtıcı ve bütünleşik mekânların arttığı, hiyerarşik bir düzen içinde giderek daha da mahremiyet kazandığı ve bu yolla ayrışik mekânların da daha ayrıştığı ve mahremiyetin güçlendiği ortaya çıkmıştır.

Kırsal konutların orijinal ve değişime uğramış örneklerinin karşılaştırmasında 'Sündürmesiz' ile 'İç Sofalı' konut tiplerinin her ikisinde de değişmiş olan konutların, orijinallerine kıyasla daha homojen ve bütünleşik, yani daha zayıf bir mekânsal organizasyona sahip oldukları görülmektedir. Buna karşın 'Sündürmeli' konut tipinde orijinal konut ile değişmiş konutun TFF değerleri arasında çok büyük bir farklılık söz konusu değildir. Yine de konutların her üç tipinin değişmiş halinde mekân sayısı artışıyla orantılı bir homojenlik görülmektedir. Zira artan mekân sayısı konutun tanımlı ve güçlü mekânsal yapısını

bozmaktadır. Değişmiş örnekteki bütünleşme değer sıralamasında dağıtıcı ve bütünleşik mekânların arttığı, hiyerarşik bir düzen içinde giderek daha da mahremiyet kazandıkları ve bu yolla ayrışik mekânların da daha ayrıştığı ve mahremiyetin güçlendiği ortaya çıkmıştır. Öte yandan değişmiş olan sündürmeli konutta en bütünleşik mekân olan sündürme, değişim sürecinde de varlığını ve konumunu koruyarak mekânsal yapının sürdürülmesini sağlamıştır. Bu da, sündürmeli konut tipolojisindeki mekânsal yapının, değişim sürecinde özelliğini fazla bozmadan, kullanıcı gereksinimlerine uyum sağlayabildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca sündürmeli mekânın tamamen kapatılmaması sonucunda konutun genel karakterinde de bir değişiklik olmadığı; dıştan bakıldığında da farklı bir konut biçimine dönüşmediği gözlenmektedir.

3.2.3. Mekânsal bağlantılardaki değişim açısından ortaya çıkan mekân tipleri

(Emerging space types in terms of change in spatial connections)

Kırsal konutların orijinal planlarındaki özgün mekân tipleri, mekânların konumları ve birbirleri ile olan bağlantılar açısından, tespit edilmiş toplam 25 farklı mekân tipi (Şekil 4) ve değişim sonrası mekân bağlantı sayılarının, türlerinin ya da mekân türünün değişmesiyle 13 adet yeni mekân tipi saptanmıştır (Şekil 8). Bu bağlamda, orijinal ve değişmiş bütün konut örneklerinde toplam 38 mekân tipi tespit edilmiştir.

Birbirini destekleyen üç farklı açıdan yapılan karşılaştırmalara bağlı olarak, değişen konutlarda TFF değerleri anlamlı bir artış göstermektedir. Bütün konutlardaki değişmiş mekânların artan mekân bağlantı sayısına bağlı olarak TFF değerinin yükselmesi sonucunda, konutların mekânsal kurgusunun değiştiği ve ayrışik

olmanın yanı sıra zayıf ve homojen bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Doğal olarak, bağlantı sayıları fazla olan yeni mekân tipleri de bunu desteklemektedir. Ne var ki bu bağlantıların çoğunun iç mekân bağlantılı olduğu ve yeni mekânlarda açık ya da yarı-açık mekân bağlantısının azaldığı gözlenir. Değişmiş konutlarda yoğun iç mekân bağlantılı yeni mekânlar oluştuğu; bütünleşik mekân sayısının arttığı; girişe yakın en bütünleşik mekândan başlayarak, hiyerarşik bir düzen içinde sıralanan geçiş mekânları sayesinde ayrışiklığın, yani mahremiyetin güçlendiği görülür. Buna paralel olarak, mekânların esnek kullanımı, yerini mahremiyeti güçlendiren özelleşmiş işlevli mekân kullanımına terkeder. Aynı zamanda bütün mekânların değişmediği durumda orijinal konutlar ve değişmiş konutlar arasında TFF değerleri arasında çok büyük bir farklılık görülmemektedir. Örneğin, sündürmesizde: 4, 6 ve 9 nolu konutlar; iç sofalıda: 7, 8 ve 10 nolu konutlar; sündürmelide: 5, 6 ve 10 nolu konutlarda mekânsal kurgularında bazı değişiklikler olsa da, konutun özgün mekân yapısında büyük bir değişim oluşmadığı gözlenmektedir.

Orijinal ve değişmiş konut örneklerinde toplam mekân sayıları ile mekân tip sayılarındaki değişimler tespit edilmiştir. Bu bağlamda orijinal konutlara yeni mekânlar eklenmesine rağmen, aynı zamanda yanyana olan bazı orijinal mekânlar birleşerek tek mekân elde edildiğinden, toplam mekân sayılarındaki artış az görünmektedir. Değişim sonrasında özgünlüğünü koruyan, bağlantı biçimleri aynı kalan mekân tiplerinin, ya da mekân bağlantı biçim ve sayılarının artmasıyla değişen mekân tiplerinin 25 orijinal mekân tipinden hangisine; ya da yeni ortaya çıkan 13 mekân tipinden hangisine dönüştüğü irdelenmiş ve sayısal olarak özetlenmiştir (Tablo 6). Mekân tipleri içinde en sıklıkla

Tablo 6. Büyükkonuk köyü yöresel-kırsal konutlarda tip mekânların değişimi
(Change of space types in Büyükkonuk village rural-vernacular housing)

Konut tipi	1-Südürmesiz	2-İç Sofalı	3-Südürmeli	
Orijinal Konutlar	Toplam mekân sayısı (sokak+avlu+bahçe)	76	113	105
	Toplam mekân sayısı (sokak hariç)	65	100	93
	Toplam tip mekân sayısı	39	69	65
	Mekân tipi sayısı	10	18	14
		(15xT1, 3xT2, T3, T4, 10xT5, 4xT6, 2xT7, T8, T17, 2xT21)	(18xT1, T2, T3, 2xT4, 7xT5, 7xT6, T8, T9, 6xT10, T11, 3xT12, T13, 2xT14, T15, 2xT16, 11xT17, 3xT20, T21)	(8xT1, 3xT5, 4xT6, T7, 2xT8, 4xT14, 9xT15, 20xT17, 3xT18, T1, T22, 2xT23, 6xT24, T25)
Değişmiş Konutlar	Toplam mekân sayısı (sokak+avlu+bahçe)	141	168	146
	Toplam mekân sayısı (sokak hariç)	129	156	133
	Toplam tip mekân sayısı	46	61	70
		(3 mekân yıkılmış, yok olmuş)	(13 mekân yıkılmış, yok olmuş)	(6 adet yıkılmış, yok olmuş) 6 adet yeni mekân tipi
	Özgün mekân tipleri ve mekânsal değişim sonucu yeni mekân tipleri	11 mevcut tip (3xT1, 2xT2, 4xT3, 2xT5, 17xT6, 2x7, T14, 3xT15, T16, 6xT17, T21) 4 yeni tip (DT1, DT2, DT4, DT5)	11 mevcut tip (8xT1, 4xT3, 11xT5, 16xT6, 2xT7, T8, 4xT12, T14, T16, T19, 3xT20) 5 yeni tip (5xDT2, DT5, DT7, DT8, DT9)	12 mevcut tip (3xT1, 4xT3, 5xT5, 14xT6, 4xT7, T8, 2xT14, 11xT15, 6xT17, 4xT19, 3xT23, 2xT24) 8 yeni tip (DT2, DT6, 2xDT8, DT9, DT10, 2xDT11, DT12, DT13)
	Değişen tip mekân sayısı	33+4 (yeni tip)=37	36+9 (yeni tip)=45	38+10 (yeni tip)=48
	Özgün tipini koruyan mekân sayısı	9	16	22
	Özgün tiplere dönüşen mekân sayısı	33	36	38
Yeni tiplere dönüşen mekân sayısı	4	9	10	

değişenler, açık veya yarı-açık mekânla bağlantılı iç mekânların (T1 ve T17) değişmiş örneklerde kapalı mekânla ilişkili iç mekânlara dönüştüğü saptanmıştır. Orijinal sündürmesiz konut örneklerinde, avlu ve arka bahçe gibi açık mekân ile doğrudan bağlantılı kapalı tip mekânlar (T1, T2, T4, T5, T7), değişmiş konutlarda, eklenen kapalı mekânla bağlantılı mekânlara (T6, DT2), ya da yarı-açık mekânla bağlantılı mekânlara (T14, T17) dönüşmüşlerdir. Ayrıca yan yana konumlandıkları diğer kapalı mekânlarla bağlantılarını da artırıp (T2'den DT2'ye; T5'ten T7'ye) dönüşmüşlerdir. Öte yandan kapalı mekân olan ve tek yönde kapalı, açık ve yarı-açık mekân bağlantısı olan mekânların (T6, T8, T17) değişmiş konutların bazılarında yine tek yönden bağlantı kurmayı sürdürmüşlerdir. Yine sündürmesiz orijinal konut tipinde görülen ve yarı-açık mekân olan T21, değişmiş planlarda yarı-açık mekân özelliğini koruyarak tek veya iki yönden açık mekânla bağlantı kurduğu görülmektedir.

Orijinal iç sofalı konut örneklerinde, genellikle dağıtıcı mekân olan yarı-açık iç sofa mekânı, değişmiş konutlarda genellikle oturma odası olarak kullanılan bir kapalı mekâna dönüşmüştür. Bağlantılar açısından, açık mekân ile tek veya iki yönden doğrudan bağlantılı yarı-açık bu mekân tipi, kapalı mekânlarla bağlantı kurarken (T10, T11); değişmiş konutlarda kapalı mekâna dönüşerek, mevcut açık ve kapalı mekânlarla ilişkisini korumuş (T12); veya hem mevcut hem de eklenen kapalı mekânlarla bağlantı kurmuştur (DT2). Ayrıca orijinal iç sofalı konut örneklerinde, avlu ve arka bahçe gibi açık mekân ile tek yönden bağlantılı olan (T1) mekân tipi yine aynı şekilde tek bağlantılı olarak özelliğini korumaktadır.

Orijinal sündürmeli konut örneklerinde, açık mekân ile kapalı mekânlar arasında doğrudan bağlantılı yarı-açık mekân olan sündürme mekânı (T22, T23, T24, T25), değişmiş konutların 3 tanesinde tüm mekân, 5 tanesinde mekânın yarısı olmak üzere çoğunlukla kapalı mekâna dönüşmüştür (DT2, DT11). Bu mekân tipleri, hem mevcut mekânlar, hem de eklenmiş olan kapalı mekânlarla avlu arasında bağlantı kuran dağıtıcı mekân özelliğini sürdürmektedir. Kapalı mekâna dönüşenler çoğunlukla oturma odası / salon olarak kullanılmaktadır. Sündürme mekânı kapatılmayan 2 konut ile sündürmenin yarısı kapatılmış 5 konutta ise yarı-açık sündürme mekânı (T22, T23, T24, T25), yarı-açık olma özelliğini korumuş; kapalı mekânlarla avlu arasında bağlantı kuran dağıtıcı mekân özelliğini (T23, T24, DT12, DT13) sürdürmektedir. Bu nedendir ki, sündürmeli konut, değişime uğramış durumunda bile, mekân özgünlüğünü koruyan konut tipi olma özelliğini sürdürmektedir.

4. SONUÇLAR (CONCLUSIONS)

Kıbrıs Kırsal konutu, tarım ve hayvancılığa bağlı kırsal yaşamda kullanıcılarının mekânsal gereksinimleri doğrultusunda değişip gelişerek sürekliliğini korumuş, 20.yy.'ın ikinci yarısında giderek etkisini artıran modernleşme ve kentleşmeye ek olarak, 1974 sonrası

hızlanan göç olgusuna rağmen, asırlardır süregelen kırsal konut tiplerinin değişmesi, beklendiği ölçüde bir artış göstermemiştir. Bağlı olarak, sosyo-ekonomik yaşantıdaki uzun vadede oluşan gelişmeler, yöresel-kırsal konutta sürekli ve yavaş değişikliklere neden olmuştur. Çalışmada, değişim olgusu, yöresel-kırsal konutun Büyükkonuk köyü'nden seçilen örnekleri üzerinden incelenmiş ve kırsal konutun özgün mekânsal kurgusunun nasıl ve ne ölçüde değiştiği araştırılmıştır.

Koloni döneminde devlet eliyle yapılan sıhhileştirme ve daha sonra göçle gelen kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda yaptıkları olası değişikliklerin ani ve hızlı olabileceği düşüncesi, çalışmanın başında ortaya çıkan bir öngörüken; zamanla, göçle gelenlerin o kadar da hızlı ve kararlı bir değişim telaşı içinde olmadıkları anlaşılmıştır. Yanısıra, İngiliz Koloni Dönemi'ndeki sıhhileştirme çalışmalarının zorunlu kıldığı tuvalet ve banyo mekânlarının avlu çeperlerine ilave edilmesi konutlarda kısa vadede oluşan hızlı ve ani değişikliklere örnek oluştururken, avlunun en bütünleşik mekân oluşu sürmekte; böylece özgün mekân organizasyonu korunmaktadır. Ancak, devlet politikası olarak kırsal çevrelerde tip-villa projelerin uygulanmasının kırsal yerleşim dokularında yarattığı dönüşüm ve bozulma ayrı tutulursa, yukarıda belirtilen ani ve hızlı değişikliklerin kırsal konutun özgün mekânsal kurgusunu çok büyük oranda etkilemediğini belirtmek gerekir.

Konutlarda kısa vadede oluşan daha yakın tarihli hızlı ve ani değişiklik ise, Birleşmiş Milletlerin Ada'da yaşan iki ana toplumu birleştirme çabaları esnasında önerilen Annan Çözüm Planı'nda yer alan mülkiyet sorununa yönelik çözüm önerileri sonucunda gerçekleşmiştir. Çözüm Planı'nda önerilen, konutların yenilenmesi koşuluyla sonradan yerleşen kullanıcıları tarafından sahiplenilmesinin mümkün olacağı öngörüsüyle 2004 sonrası ortaya çıkan hızlı değişiklikler, sürekli ve yavaş olarak nitelendirilen değişikliklerden farklı olmamıştır.

Sonuç olarak Büyükkonuk Köyü'nde tespit edilen değişikliklerin ağırlıklı olarak kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yapılan, zaman içine yayılmış, sürekli ve yavaş değişiklikler olmakla beraber mekân organizasyonunda büyük değişimlere neden olmadığı ortaya çıkmıştır. Zira kırsal konut tiplerinin önemli bir bileşeni ve gündelik yaşamda yoğun kullanılan açık mekân avlu ve yarı-açık mekân sündürme veya iç-sofa, hala yoğun kullanılan günlük aktivite alanlarındandır. Avluda yer alan kuyu, fırın gibi bazı elemanlar günümüzde de kullanılmaktadır. Üç temel konut tipi genelinde bakıldığında, konutlarda mekân tipolojileriyle ilgili ortaya çıkan en büyük değişiklik, çok işlevli, açık ve/veya yarı-açık alanla bağlantılı mekân tiplerinin, tek işlevli ve daha çok iç mekân bağlantılı tiplere dönüşmeleridir. Değişmiş konutlarda, mekân sayısı artarak; oturma odası, akraba ve arkadaş kabulleri için misafir odası, kişisel mekân olarak yatak odaları, hol veya koridor gibi dolaşım mekânları eklenmiştir. Ayrıca orijinal konutta

çoğunlukla dış mekânda olan mutfak, tuvalet ve banyo gibi mekânlar konut içine alınmıştır.

Avlulu konut tipinin temel alt tiplerini oluşturan Kıbrıs kırsal konutunun her üç tipinin değişiminde avlu, büyük oranda varlığını sürdürmesine karşın, mekânsal çeşitliliğin artmasıyla birlikte yarı-açık mekânlar ve kapalı mekânların avlu ile olan ilişkileri değişmiştir. Bu değişimin, sürdürmesiz konut tipi ile iç sofalı konut tipinde, sürdürmeli konut tipine oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Değişim sonrasında sürdürmesiz konut örneklerinde: avlunun dağıtıcı mekân olma rolünü, kısmen yine avlu ve avlunun kapanan bölümü olan teras, ya da eklenen kapalı mekân, oturma odası devralmaktadır. İç sofalı konut örneklerinde: yarı açık mekân olan sofa ve açık mekân avlu, dağıtıcı mekân olma rolünü kısmen sürdürürken, bazı örneklerde bu rolü, kapalı mekân olan oturma odasına devretmektedirler. Sürdürmeli konut örneklerinin tümünde ise, kapalı mekânlarla avlu arasında yer alan en bütünlük ve en yoğun kullanılan ara mekân olan yarı-açık sürdürme, bu konut tipinin özünü fazla değiştirmeden günümüzdeki mekân gereksinimlerine uyarlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu kapsamda sürdürme, yarı-açık dağıtıcı bir ara mekân özelliğini büyük oranda korumuş; bazı örneklerde kapanmış olsa bile çoğunlukta etkin ve dağıtıcı mekân olma rolünü sürdürmüştür. Bu bağlamda, mekânsal ilişkiler açısından da benzer bir sonuç çıkmaktadır. Açık mekân olan avlu ile kapalı mekânlar arasında bağlantıyı sağlayan iç sofa veya sürdürme gibi yarı açık mekân tipi, değişmiş konutlarda kapalı mekâna dönüşerek, mevcut açık ve kapalı mekânlarla ilişkisi değişmiş olsa bile, mekân bağlantı sayısının fazla olması durumunda, dağıtıcı mekân olma özelliğini korumuştur. Bu çalışmada ayrıca, mevcut ve değişmiş mekân tipi tanımları çalışmaya ışık tutmuştur. Orijinal ve değişmiş konutlar arasında mekân organizasyonu üzerinden karşılaştırma yapılmasını sağlayan mekân dizimi yöntemi destekleyici bir biçimde kullanılmış; bu konutlardaki tekil mekânların tipleri ve bunların mekânsal bağlantıları arasında karşılaştırma olanağı vermiştir. Bu nedenle de bilim alanına ve metoda özgün bir katkı olarak önerilmektedir.

Bütün bunlara ek olarak, kırsal konut mekânında saptanan değişimin farklı kültürel geçmişe sahip kullanıcılara göre farklılaşmadığı söylenebilir. Kırsal konutlarda, iki farklı kültürün kendini nasıl bir mekânsal düzen içinde ifade ettiğine ve mekâna ne tür kültürel, sosyal ve yaşamsal özellikler kattığına bakılacak olursa, aslında hızlı modernleşme ve bu doğrultuda gelişen aile yaşamından kaynaklanan, ayrıca iklimsel konfor, güvenlik vb. ortak gereksinimlerden doğan yeni mekân eklemelerinin benzerliği, konutta değişimin kültürel farklılıkların etkisinde olmadığını gösterir. Bu noktada uzun süre bir arada yaşamaya bağlı kültür alışverişi nedeniyle, sonradan gelen kullanıcıların biçimlendirdikleri mekânsal kullanım şeklinin aslında, bölgesel, iklimsel ve yaşamsal gereksinimler doğrultusunda geliştiği ortaya çıkmaktadır. Farklı iki kültürün kendi içlerinde biçimlendirdikleri mekânsal tiplerden, kendine özgü kurallar dizisinden, belirli eğilimler ya da bir başka deyişle, kullanıcıya göre farklılaşan belirli alt

genotiplerden söz etmek mümkün değildir. Bu çalışma kapsamında elde edilen bulguların, sonraki adımlarda gerçekleştirilecek Kıbrıs yöresel-kırsal konut mimarisine ait yeni genotiplerin (genotypes) araştırılması konusunda yürütülecek çalışmalara destek verebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Oliver P., *Dwellings: The Vernacular House World-Wide*, Phaidon, London, 2003.
2. Davulcu M., Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi ve Ustalık Geleneği Üzerine Bir İnceleme, *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 17 (2), 687-706, 2009.
3. Şenol P., Er Akan A., *Kırsal Yaşam / Kırsal Konut: Bir Yaşam Biçimi Olarak Geleneksel Kırsal Konut Üretiminde Kızılıçık Köyü örneği*, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 143-160, 2011.
4. Memmott P., Ting J., *Vernacular Transformations, Fabrications: The Journal of the Society of Architectural Historians, Australia and New Zealand*, 30:1, 1-10, 2020. Doi: 10.1080/10331867.2020.1724667.
5. Vellinga M., *Engaging the Future: Vernacular Architecture Studies in the Twenty-First Century, Vernacular Architecture in the 21st Century: Theory, Education and Practice*, Editors: Asquith L., Vellinga M., 81-94, Taylor & Francis, London, New York, 2006.
6. Al-Qawasmı J. A., *Contemporary vernacular as a diffusion of an innovation process. Vernacular heritage and earthen architecture: Contributions for sustainable development*, 2014-December, Editors: Correia M., Carlos G., Rocha S. Taylor & Francis Group, London, 233-238, 2014.
7. Rudofsky B., *Architecture Without Architects: A Short Introduction to Non-Pedigreed Architecture*, Museum of Modern Art, New York, 1964.
8. Hamdi N., *Housing Without Houses, Participation, Flexibility, Enablement, Intermediate Technology*. London, 1995.
9. May J. ve Reid A., *Buildings Without Architects: A Global Guide to Everyday Architecture*, New York, Rizzoli, 2010.
10. Aran K., *Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları, Tepe Mimarlık Kültürü Merkezi*, İstanbul, 2000.
11. Koç S., Ertaş Ş., *Geleneksel Türk Konutlarının İç Mekân Biçimlenmesindeki Yerel Kimlik Okumaları, Özet Kitapçığı*, 6. Uluslararası Mühendislik Ve Teknoloji Yönetimi Kongresi, İstanbul, 119-127, 20-21 Kasım, 2021.
12. Rapoport A., *Culture, Architecture, and Design*, Published by Lockersity Press, First Published, New York, 2005.
13. Hillier B. ve Hanson J., *The Social Logic of Space*, First Publication, Cambridge University Press New York, 1984.
14. Dursun P., Sağlamer, G., *Spatial Analysis of Different Home Environments in the City of Trabzon, Turkey*,

- Proceedings, 4th International Space Syntax Symposium, London, 17th-19th June 2003.
15. Reis A., Original and Converted Social Housing: Spatial Configurations and Residents Attitudes, Proceedings of 4th International Space Syntax Symposium, University College London, London, 54.1-54.19, 17th -19th June 2003.
 16. Kırşan Ç., Çağdaş G., “Etnik Kimlik ve Eysel Mekân”, Konut Değerlendirme Sempozyumu: Prof. Dr. Nilüfer Ağat anısına. Kuramsal ve yöntemsel yaklaşımlar - Konut değerlendirme ve çevresel kalite, Editörler: Apak S., Ülken, G., İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 19-38, 2004.
 17. Çil E., The Transformations of the Houses in Kula, A Town in Anatolia. Space, Practice, Memory, Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium, Editor: Kubat A.S., 060.1 – 060.16, İstanbul, 2007.
 18. Gökçe D., Kaya A., Geleneksel Kırsal Konut Tipolojileri Üzerinden Kültür-Mekân İlişkilerinin Mekân Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi: Düzce İli Örneği, *Tasarım Kuram*, 16 (31), 36-56, 2020.
 19. Edgü E., Ünlü A., Konutlarda Mekânsal Dizin Verilerinin Mekân Tercihleri ile İlişkisi, *İTÜ Dergisi A: Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 2 (1), 27-40, 2003.
 20. Şimşek N., Mardin Geleneksel Konutlarında Değişimin Mekân Dizimi Yöntemiyle İrdelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bil. Enst. İstanbul*, 2013.
 21. Günçe K., Ertürk Z., Ertürk S., Questioning the “prototype dwellings” in the framework of Cyprus traditional architecture. *Build. Environ.*, Elsevier, (43) 5, 823-833. Doi:10.1016/j.buildenv.2007.01.032, 2008.
 22. KTMA, Kıbrıs Türk Milli Arşivi, Lefkoşa: Basın Koleksiyonu, Nacak, (1961).
 23. Keser Ü., Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)*, (12),103–128, 2006.
 24. Akpınar İ., Türker Ö.O., “Being in- between’: re - reading Turkish and Turkish Cypriot identities”, In: IASS-AIS sub-auspices Conference , Girne American University, North Cyprus, 25-27, 2008.
 25. Dinçyürek Ö., Türker Ö.O., Learning from Traditional Built Environment of Cyprus: Re-Interpretation of the Contextual Values, *Build. Environ.*, 42 (9), 3384-3392, 2007. Doi: 10.1016/j.buildenv.2006.08.007.
 26. Hoşkara Ş., Hoşkara E., Annan Planı Sonrasında Kuzey Kıbrıs'ta İnşaat Sektörüne, Mimarlık ve Planlamaya Eleştirel Bir Bakış, *Mimarlık Dergisi*, 334 (52), 2007.
 27. Tozan A., Akın G., İngiliz Sömürge Dönemi ve Sömürge Sonrası Kuzey Kıbrıs'ta Kent ve Mimarlık, *itüdergisi/a - Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 8 (2), 57-68, 2009.
 28. Dinçyürek Ö., The Rural Vernacular Architecture of Cyprus (Northern), Unpublished Ph.D. Dissertation, Eastern Mediterranean University, Faculty of Architecture, Famagusta, 2002.
 29. Philippides D., Dodacanese Islands, *Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World*. Editor: Oliver P., Cambridge, University Press, 1554-1555, 1997.
 30. Christodoulou D., The Evolution of the Rural Land, Use Pattern in Cyprus, *The World Land Use Survey, Regional Monograph 2*, London, 1959.
 31. Ateshin H. M., Cyprus: North. Vernacular Architecture of the World, vol. II. Editor: Oliver P., Cambridge: Cambridge University Press, 1553-1554, 1997.
 32. Türker Ö.O., Survival of the Vernacular Environments in North Cyprus through Sustainable Tourism Implementations, *Survival and Sustainability: Environmental Concerns in the 21st Century*, Editors: Gökçekuş H., Türker U., LaMoreaux W, Elsevier, 223-234, 2011.
 33. Rapoport A., House, Form and Culture, *Foundations of Cultural Geography Series*, Prentice-Hall, USA, 1969.
 34. Ceylan S., Bulut İ., Kırsal Konut Şekillenmesinde Etkili Olan Faktörler Açısından Misli Ovası Konutlarının İncelenmesi, *Mediterranean Journal of Humanities*, VII (2), 79-96, 2017. Doi:10.13114/MJH.2017.349.
 35. Dinçyürek Ö., Mallick F. H., Numan İ. Cultural and environmental values in the arcaded Mesaorian houses of Cyprus, *Build. Environ.*, 38 (12), 1463-1473, 2003. Doi:10.1016/S0360-1323(03)00159-8.
 36. [36] Oktay D., Önal Ş., A Social-Spatial Review of Exterior Spaces in Residential Environments in North Cyprus, XXIV. IAHS World Housing Congress - How to House a Nation: The Challenge for the XXIst Century, Editors: Ural O., Altınbilek D., Birgönül T., METU & IAHS, Ankara, 1179-1119, 1996.
 37. Pulhan H., Numan I., The transitional space in the traditional urban settlement of Cyprus, *Journal of Architectural and Planning Research*, 22:2, 160-178, 2005.
 38. Ταρρογλῆ Α., Κυπρὸς, Ἐκλογεῖε, Ἀλφά, I.M, Σκζικη, ΑΘῆναι, vol. A/B, 1963.
 39. Büyükşehir Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi Kayıtlı arşivi, 2021.
 40. Çınar-Algül L., Çevresel Değişimin Kırsal Konut Örneğinde Kültürel Algılanışı, *Çevre ve Kültür*, 8. Uluslararası Kültür Araştırmaları Sempozyumu, Bildiri Sunumu, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 1-3 Eylül, 2015.
 41. Low S., Chambers E., Rapoport A., *Housing, Culture, and Design*, University of Pennsylvania Press, Pennsylvania 1989.
 42. Sommer R., *Personal Space: The Behavioral Basis of Design*. New Jersey: Prentice Hall, 1969.
 43. Dalkılıç N., Geleneksel Konutlarda Kullanıcı-Mekân İlişkisi: Midyat Örneği, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 17-33, 2008.
 44. Berry J.W., Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Queen's University, Ontario, Canada, Applied Psychology: An International Review*, 46 (1), 5-61, 1997.

45. Gündoğdu M., Mekân Dizimi Analiz Yöntemi ve Araştırma Konuları. Art-Sanat Dergisi, 0 (2), 251-274, 2014.
46. Hanson J., Decoding Homes and Houses, Cambridge University Press, Uk, 1998.
47. Dursun P., Dialogue on space: Spacial codes and language of space, Istanbul Technical University - Faculty of Architecture A|Z, 9 (1), 104-119, 2012.
48. Seamon D., A Lived Hermetic of People and Place: Phenomenology and Space Syntax. Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium, Congress Speeches, İstanbul, iii-1-iii-16, 12th-15th June, 2007.
49. Erman O., Mekânsal Komşuluk Kavramı Üzerinden Mimari Mekânın Analizi. Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Dergisi, 32 (1), 165-176, 2017.
50. Klarqvist B., A Space Syntax Glossary - The Department of Urban Design and Planning, Chalmers University of Technology, Nordisk Arkitekturforskning: 2, Göteborg, 1993.
51. Hillier B., Space is the Machine: A Configurational Theory of Architecture, Cambridge University Press, UK, 1996.
52. Aslan A., Uraz T.U. Small House Spatiality: A Comparative Space Syntax Application, Open House International, 42 (03), 58-67. 2017. Doi:10.1108/OHI-02-2017-B0009.